

Anul V

nr. 256

19-25 decembrie 1997

16 pagini 1500 lei

INTERNET:

http://www.netside.net/romanian_lobby/dilema.html

<http://www.sfos.ro/culture/dilema>

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE

DIRECTOR: ANDREI PLEȘU

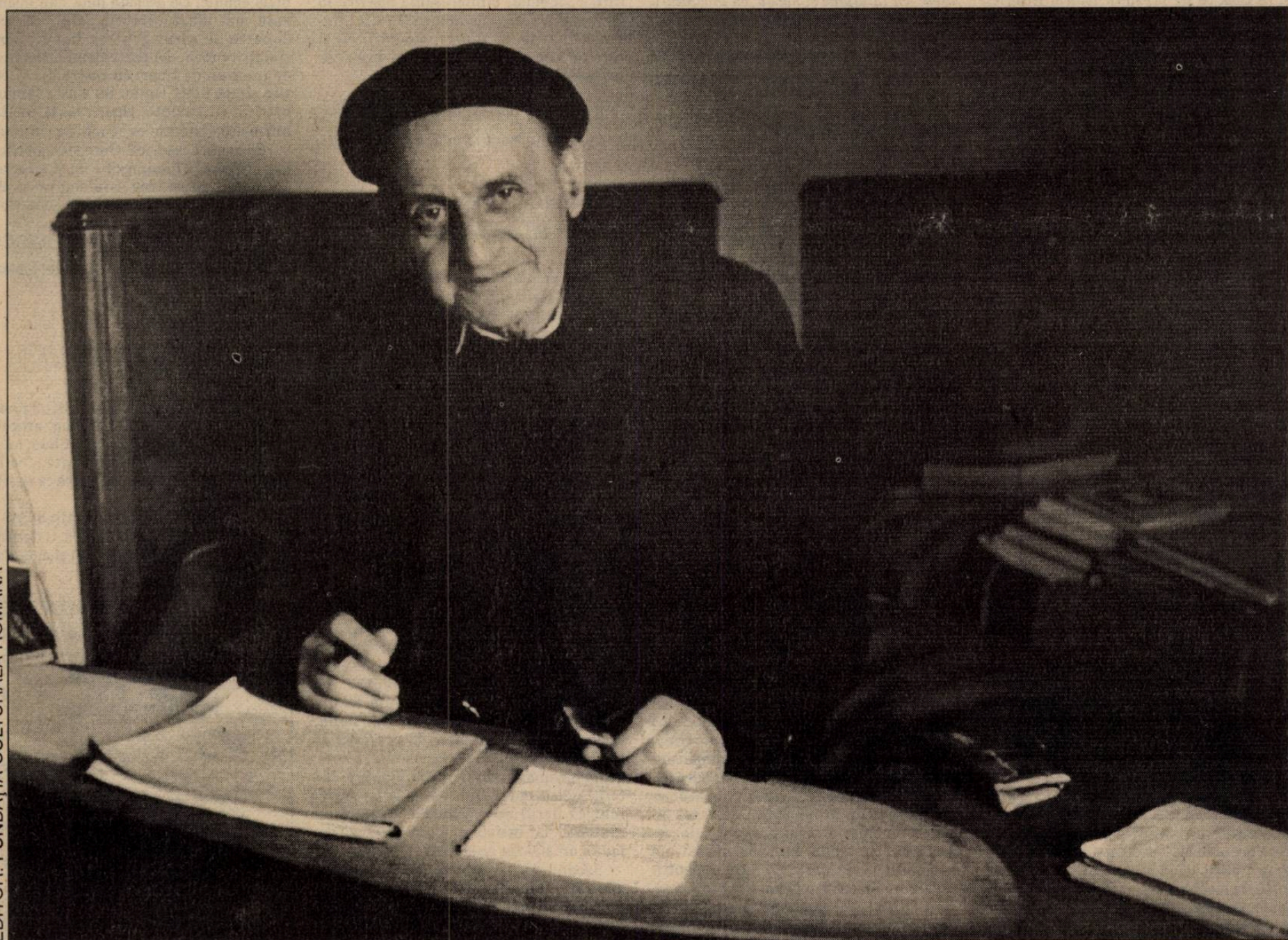
NOICA

DUPĂ ZECE ANI

(II)

EDITOR: FUNDAȚIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

Deviza mea: Nulla dies sine laetitia. Dar laetitia înseamnă: disciplină, muncă, trudă, suferință, îndoială, invenție, bucurie.

Constantin NOICA

ESENȚIAL ȘI ACCESORIU

Există lucruri prin definiție esențiale și altele prin definiție accesorii. Apa de o parte, cafeaua cu lapte de cealaltă. Uneori, raportul dintre esențial și accesoriu se răstoarnă. A ști englezește la Pătirlagele e accesoriu. Esențial e să știi românește. Dacă însă vrei să te stabilești la Londra, devine esențial să știi englezește. Anumite lucruri pot fi esențiale la un moment dat, sau într-o împrejurare dată și pot ajunge accesorii, dacă nu chiar insignifiante, în alt moment și în alte împrejurări. Important este că, întotdeauna, între esențial și accesoriu există un raport și că incapacitatea de a percepe corect acest raport e născătoare de haos. Fie că o numim lipsă de discernământ, inoportunitate, sau direct prostie, incapacitatea aceasta e una din marile boli ale veacului. La noi e, de asemenea, o prezență cotidiană. Avem atâtea de început, de reparat, de rezolvat, de înlocuit, încât e foarte greu să stabilim rapid și exact care e ordinea priorităților, care e ierarhia urgențelor, pe scurt ce este esențial și ce e accesoriu. Cele mai multe din disputele noastre politice sînt caduce, pentru că angajează oameni sau partide care au viziuni diferite despre ce trebuie făcut *mai întâi*. Privatizare? Revizuirea certificatelor de revoluționari? Subvenționarea medicamentelor? Legea învățămîntului? Repararea drumurilor? Restituirea proprietăților? Schimbarea Constituției? Salvarea monumentelor istorice? Dubla denumire a localităților secuiești? Protecția minorităților sexuale? Accesul la dosarele Securității? Cîte capete atîtea păreri. Esențialul unora e accesoriul altora și viceversa. Anumite probleme se referă la *principii*, altele la *necesități* imediate. Cum să decizi? Sînt necesitățile esențiale și

principiile accesorii? Pot fi, vreodată, principiile – accesorii? Mai mult: observăm adesea că ceea ce nouă ni se pare, după propriile noastre socoteli, accesoriu, organismelor internaționale care ne „monitorizează” li se pare esențial. Și invers. E nevoie de multă perspicacitate, de o bună intuiție a circumstanțelor, de adaptabilitate și bun simț, pentru a te mișca prompt și util în acest hățuș.

Și totuși, deosebirea între esențial și accesoriu nu e întotdeauna indiscernabilă. Nu trebuie să fii un monument de finețe ca să înțelegi că, în calitate de ministru republican, nu poți subscrie, fără demisie, unui document pro-monarhic. Și că momentul unei crize de guvernare și al unei remanieri e nepotrivit pentru un asemenea gest. Funcționarea cabinetului și agenda lui imediată sînt esențiale, iar opiniile tale private despre forma optimă de guvernămînt sînt accesorii. Ba nu! – vor replica oamenii de principii: restaurarea monarhiei e mai importantă decît dificultățile momentului: e, în definitiv, posibila lor soluție. Cei care cred asta ar trebui, atunci, să rămînă fideli credinței lor și să facă tot ce le stă în putință pentru a o impune. Or iată că miniștrii surprinși în flagrant delict de monarhism se dezic, fără ezitare, de propria lor semnătură. „Pardon! Am greșit! Jurăm pe republică!” O (temporară) obnubilare mentală vrea să se corecteze printr-o nonșalantă lipsă de caracter. Principiile devin accesorii, iar fotoliul ministerial (sau chemarea la ordine a șefului) devin esențiale. Sărbători fericite!

Andrei PLEȘU

Cum să cîștigăm cu autogoluri?

Ca și după reuniunea NATO de la Madrid, după summit-ul european de la Luxemburg guvernamentalii cred că e vorba de o victorie, iar antiguvernamentalii sînt tentați să vorbească de o înfrîngere. Șefii de partide și șefii de gazete, parlamentarii și miniștrii, liderii de sindicat și reprezentanții societății civile își exprimă reacțiile în termeni împrumutați din vocabularul sportiv, de parcă întreaga națiune ar fi participat la o competiție minuțios și solidar pregătită. De fapt, spre deosebire de unguri, cehi și polonezi – care s-au antrenat cu adevărat în așteptarea acestui moment –, noi ne-am bazat întîi pe minciună și apoi pe minuni.

Vecinii noștri central-europeni și-au putut permite să nu gîfîie înainte de Madrid și au motive de satisfacție după Luxemburg, pentru că efortul lor în vederea integrării a fost unul constant. Distanța geografică față de Vest contează enorm, dar strategia politico-economică poate mări sau micșora această distanță. Chiar și atunci cînd era sub supraveghere sovietică, la Praga, Varșovia și Budapesta politica interesului național nu s-a limitat, ca la București, la „furatul căciulii”. Cehia, Polonia și Ungaria au pășit spre structurile euro-atlantice fără salturi spectaculoase – dar și fără prefăcătorii costisitoare – zi de zi în ultimii cincisprezece ani. Nici ele n-au fost scutite de crize, greșeli, căutări ori încercări reformiste ratate. Sprijinite de propriile conducători comuniste, de serviciile secrete pre- și post-revoluționare, de partidele de stînga și de dreapta, de intelectuali și de minorități, aceste țări nu s-au hazardat să cultive însă izolaționismul și spaima de Occident, nici să reducă patriotismul la dimensiunea sa gongoric-neputincioasă.

Înainte de 1989, dar și după căderea dictaturii, România și-a făcut din sărăcie stindard al specificului național și din regres economic garanție a neatîrnării. Pentru admiterea în primul val al țării invitate să demareze negocierile cu Pactul nord-atlantic, românii s-au pregătit exersînd sloganuri democratice sau mimînd indiferența, iar clasa politică s-a angajat în vaste acțiuni propagandistice, susținînd că **statul de drept** începe odată cu alegerile din '96. În așteptarea summit-ului de la Luxemburg, nimeni nu s-a mai ostenit să mobilizeze energii, fonduri și caravane de televiziune: toată lumea pleca de la premisa că nu avem motive să mizăm pe un verdict nediscriminator, întrucît realitatea economică românească e de parte de standardele UE.

Refuzul statelor membre NATO a stîrnit la București iritare și stări depresive, deși liderii puterii contribuiseră ei înșiși la creșterea suspiciunii în legătură cu soliditatea regimului democratic din România: o țară în care învingătorii prin alegeri libere considerau că ieșirea din totalitarism s-a făcut cu șapte ani mai tîrziu decît crezuse întregul Occident – deci că reforma instituțională începe în 1997 de la zero – n-avea cum să fie luată în serios în cursa pentru integrare. Decizia excluderii României din lista favoritelor în cursa pro-NATO se poate imputa Bucureștilui de trei ori la rînd: o dată pentru politica național-ceaușistă care a cultivat complexe medievale ale

masei și fariseismul elitei, a doua oară pentru duplicitatea cabinetului Văcăroiu care a împiedicat normalizarea relațiilor noastre regionale și a exacerbât obsesia complotului universal, în sfîrșit pentru înverșunarea cu care alternanța la putere a fost prezentată drept revoluție anticomunistă.

„Ușa (între)deschisă” la Luxemburg este rezultatul firesc al evoluției cu sincope – în plan politic, legislativ, diplomatic și economic – din ultimii opt ani, deci un merit comun al fostelor guverne și al fostei opoziții, nu doar al actualei coaliții majoritare și al sprijinitorilor săi.

Înainte de a se deplasa la Uniunea Europeană, șeful statului a ținut să repare gafele postelectorale (pre-Madrid), recunoscînd că procesul integrării în structurile comunitare își are punctul de plecare în legislatura precedentă. Pentru prima dată de la preluarea mandatului, liderul de la Cotroceni a pronunțat numele predecesorului său într-un context favorabil. E un semn bun, o primă dovadă oficială că putem ieși din faza orgoliilor rănite, a orbirilor mesianice și a politicianismului răzbunător. Cînd vom fi cu noi înșine la fel de exigenți și de pretențioși cît sîntem față de restul lumii, cînd aleșii noștri vor fi capabili de obiectivitatea pe care o așteaptă de la partenerii occidentali sau de la adversarii interni, reforma își va pierde caracterul de fatalitate și integrarea pe cel de utopie.

Elena ȘTEFOI

Sfîrșitul mirajului, la Praga

Cînd, în discursul ținut marți, 8 decembrie, în fața celor două Camere ale parlamentului ceh, președintele Vaclav Havel l-a criticat cu asprime, dar fără a-i rosti numele o singură dată, pe fostul premier Vaclav Klaus, nu a făcut-o doar din perspectiva civică a unui intelectual care nu renunță la etică pentru a îngroșa rîndurile ultraliberalilor. Chiar dacă Vaclav Klaus avea să spună despre președinte că este „filosof” și că nu se pricepe la economia de piață, Havel a pătruns și în domeniul economic, pînă atunci rezervat fostului premier, denunțînd caracterul precar al unei reforme oprite „la jumătatea drumului”.

Severitatea amară a lui Havel față de politica economică a fostului premier pare din ce în ce mai justificată. Dacă în urmă cu patru ani Vaclav Klaus proclama – și era crezut! – că Republica Cehă este singura țară fostă comunistă în care tranziția a fost făcută fără a se ajunge la un șomaj ridicat, fără a se trece prin purgatorii inflației și păstrîndu-se stabilitatea monedei naționale, astăzi se vedește tot mai mult că „miracolul ceh” a fost în bună parte o ficțiune construită cu mult talent. Talentul de magician al celui ce trecea drept părintele „miracolului” și care fusese denumit un „Thatcher al Estului” este incontestabil, dar la fel de incontestabil este cvasi-falimentul modelului său de reformă.

Luni, 14 decembrie, agențiile de presă anunțau că într-un raport al OCDE se anticipează pentru viitorii ani creșteri economice semnificative în Ungaria și Polonia, dar nu și în Republica Cehă, pentru care previziunile sînt sub 2%. Mai înainte, într-un studiu-clasament al țărilor central și est-europene întocmit de un institut vienez după criterii economice și politice, Republica Cehă se afla pe locul al patrulea, după Ungaria, Polonia și Slovenia. Un raport al Comisiei Europene își exprima neliniștea față de slăbiciunile sistemului bancar ceh și insista asupra nevoii de accelerare a restructurării întreprinderilor, pentru a se reduce deficitul comercial și a se permite industriei să se pregătească pentru piața comunitară.

În Republica Cehă, statul deține în continuare primele patru bănci ale țării, iar 80% din companiile industriale cehe nu obțin profit. Privatizarea de masă prin metoda cupoanelor, opera lui Vaclav Klaus, a fost un fel de scamatori economică. Le-au fost distribuite cetățenilor cupoane, aceștia le-au vîndut fondurilor de investiții, care sînt controlate de principalele bănci, cu alte cuvinte de stat. Conform experților, circa 40% din întreprinderile cehești ar da faliment, dacă băncile (= statul) nu le-ar mai finanța în mod sistematic. Investițiile străine scad în ritm catastrofal, chiar dacă într-un clasament al banilor primiți din 1990 încoace Republica Cehă continuă să se afle pe locul al doilea în regiune. Altfel, investițiile străine directe au fost în 1995 de 2,5 miliarde de dolari, în 1996 un miliard și jumătate, iar pentru anul acesta vor ajunge în cel mai fericit caz la un miliard. Moneda națională, pe care Vaclav Klaus o recomanda ca fiind una dintre cele mai stabile din Europa, a căzut atît de mult încît valorează mai puțin decît coroana slovacă.

Demisionat în urma unui scandal financiar, Vaclav Klaus s-a angajat într-o luptă politică directă cu Vaclav Havel. Fostul premier a fost reales președinte al partidului său, la un congres la care presa nu a avut acces. Un congres unde nu s-a vorbit nici despre scandalul care a dus la demisie, nici despre semi-eșecul reformei, ci în exclusivitate și pe ton encomiastic despre măreția de economist ultraliberal a lui Vaclav Klaus. Despre care, însă, adversarii săi spun că este de fapt „un bolșevic de dreapta”.

Mircea IORGULESCU

Statul de drept

Să revizuim!

Se vorbește, în ultima vreme, despre revizuirea Constituției. Cîțiva parlamentari au declarat, deja, că ar fi necesară constituirea unei comisii însărcinată cu revizuirea legii fundamentale și cred că cele mai importante forțe politice ar trebui să-și pună serios această problemă. Cred că, pe de o parte, multe din fundamentele vieții cetății noastre s-au schimbat din 1991 încoace și, pe de altă parte, cred că multe din normele constituționale s-au dovedit contraproductive sau, în cel mai bun caz, neinspirate. În plus, cum orice text constituțional trebuie să treacă proba referendumului, îndrăznesc să spun că viziunea electoratului despre cum trebuie să arate statul român s-a schimbat radical în ultimii șase ani; este necesar să se ofere un alt model constituțional unui electorat evident evoluat.

Îmi permit să punctez cîteva din aspectele constituționale care, în timp, s-au dovedit a fi mai degrabă un obstacol pentru dezvoltarea instituțională a României:

I. Sistemul parlamentar bicameral, așa cum a fost el desenat în 1991, s-a dovedit a fi cel mai nepotrivit cu puțință. Două Camere care par a fi rupte de realitate și proiectate într-un univers birocratic inimaginabil, două Camere între care nu există nici o diferență de esență, două Camere între care nu există raporturi constituționale clar definite, nu pot decât să alcătuiască un Parlament nefuncțional, cheltuitor peste măsură și mereu impopular.

II. Regimul imunității parlamentare trebuie serios revizuit pentru că această instituție a fost, prin practică, deturnată de la finalitatea ei. Rostul imunității parlamentare este acela de a garanta imposibilitatea exercitării abuzive a instrucției penale împotriva deputaților sau senatorilor care, democratic, au datoria să-și exprime pozițiile politice pe baza cărora au intrunit sufragii. La noi, imunitatea a devenit un soi de cauciuc constituțional pentru mici potlogării sau pentru mari infracțiuni.

III. Dreptul la inițiativă legislativă al cetățenilor este, practic, irealizabil. Condițiile cerute de art. 73 alin. 1 pentru a asista la inițiativa legislativă cetățenească sînt paralizante pentru zona cea mai activă a societății noastre civile.

IV. Procedurile de numire și remaniere a Guvernului au generat nu doar dispute politice și juridice ci, mai important, cume constituționale contradictorii.

V. Condițiile în care Guvernul poate emite ordonanțele de urgență sînt, practic, nereglementate. Sintagma neglijență din debutul art. 114 alin. 4 („în cazuri excepționale”) este atât de nesemnificativă, încît guvernele care au elaborat ordonanțe de urgență nici nu au mai simțit nevoia să explice care anume era cazul excepțional ce justifică recurgerea la această formă de delegare legislativă.

VI. Curtea Constituțională ar trebui să părăsească poziția prea rigidă pe care i-o conferă actualul text constituțional. În fond, constituționalitatea poate fi apreciată dintr-o perspectivă mai largă și mai puțin formală.

VII. Curtea de Conturi ar trebui să fie regîndită în contextul pieței libere și, mai ales, în concordanță cu rigorile audit-ului european.

Alături de aceste cîteva puncte nevralgice ale Constituției noastre, cred că ar trebui revăzute și alte detalii, nelipsite de importanță, cum ar fi stabilirea zilei naționale a României (art. 12 alin. 2), principiul pe care se bazează raportul dintre stat și proprietate (art. 135 alin. 1) sau procedura de revizuire a Constituției (art. 146-147).

Este, deci, mult de lucru. Să începem!

Sever VOINESCU

Pe vremuri, prin 1991, la începuturile interesului meu (s)cri(p)tic pentru fenomenul numit televiziune (reductibil, atunci, la TVR), într-o de mult dispărută rubrică, intitulată „Catodul psihic”, dintr-o nu mai puțin defunctă publicație numită *Epoca*, m-am trezit dedicînd o suită de (dacă nu mă înșel) trei articole – purtînd, toate, titlul celui de față – fenomenului radio. Scriind despre televiziune, despre ce era, în acel moment, televiziunea la noi, ajunsesem, purtat de o logică nu doar afectivă, să elogiez și să recomand, spre consum, radioul. Tot mai des, în săptămînile din urmă, ajung, iar, să frecventez cu mai multă plăcere radioul, mai precis posturile FM bucureștene, decît televiziunea.

Duminică trecută, în plus, am constatat că, în materie de filme (americane în special), nu prea mai sînt de înghițit decît comedii, dar nu de orice fel, ci cele parodice, metatextuale, care își rid de alte filme, compunîndu-se, pur sintagmatic, din locuri comune luate în deridere. Un astfel de film a fost, de pildă, *Formidabilul*, difuzat de Pro TV, la care chiar am ris, pe cînte, în continuu. Dacă cinematograful suportă (auto)parodierea, televiziunea de ce n-ar suporta-o? Cînd vor permite televiziunile, mentalitatea dominantă în interiorul lor, să ridem, benefic, *sănătos*, calm, de ele, fără ca prin această să se simtă amenințate? Cînd vor scăpa televiziunile noastre, adică oamenii ce le fac, de complexul – infantil – al seriozității?

Să revin, însă, la radio, care are marele merit de a ne lăsa liberi, mobili, de a nu ne fixa, țintui, prinde, închide așa cum face, inerent dar și voit, televiziunea. Din acest punct

Deplasarea spre radio

– esențial – de vedere, televiziunea este mult mai puțin acordată la spiritul (post)modernității decît radioul. Prestigiul logocentric al văzului, televiziunea ca utopie a văzului în sfîrșit realizată a învins, însă, impunînd modernității un neașteptat anacronism, o nebănuit de tenace ancorare în tradiție. Văzul e cunoaștere, e putere. Televiziunea, fixînd prin iluzia dezvăluirii, a revelației de-re-sacralizante, este mijloc „natural”, autonom, automat de putere. În raport cu televiziunea, care este, creează și conservă putere, radioul, prin libertatea și mobilitatea pe care le permite și induce, este de-a dreptul anarhie.

Iată de ce mă deplasez, din nou – simt tot mai mult această nevoie –, spre radio. Ceea ce nu vrea să însemne că oferta diferitelor posturi FM ar fi prea mult individualizată. Dimpotrivă chiar: și aici, logica pieței face ca între, de pildă, Contact, Pro FM și Radio 21 să nu existe prea multe diferențe, din punctul de vedere al fluxului muzical și de publicitate, ci, cel mult, din acela al producțiilor proprii, al „suprasegmentalelor”, mai dinamice sau mai încete, mai îndrăznețe sau mai vulgare etc. de care fiecare post în parte dispune. Astfel, tot duminică trecută, în vidul de *week-end* pe care nu reușesc – dar nici nu se străduiesc – să-l umple televiziunile noastre, egal lipsite de imaginație și de seriozitate în ceea ce privește divertismentul, am urmărit, în direct, concertul formației Oasis, transmis de la Manchester de MTV, și audio, cu o oarecare diferență (chestiune de bani), de Radio Contact. Cedînd, însă, pînă la urmă, farmecelor de arhivă ale radioului Tinerama, care a difuzat un extraordinar program de rock românesc, nu mai vechi de 10-15 ani, dar netranspus pe CD, ci de pe discuri de vinil, de parcă am fi ascultat romanțe antebelice. Duminicile, repet, sînt oribile, sinistre la televizor. Noroc cu radioul. *Mass-media* s-ar cuveni să ofere în primul rînd continuitate, să devină fundal, să creeze

ambianță, nu să caute să (se) constituie (în) evenimente: să fie tot timpul la dispoziție, nu să debardeze atrăgînd, din cînd în cînd, atenția asupra lor înșile. Regularitate și permanență.

Luni noaptea, în schimb, plăcerea s-a curmat: „Milionarii de la miezul nopții” i-a pedepsit, pînă spre dimineață, pe vicioșii telespectatori ai lui Marius Tucă cu un George Pruteanu incredibil, zeflemitor, superior, imposibil: aproape necivilizat, aflat în flăgrăntă contradicție față de normele clamate, zilnic, de profesorul și omul de cultură George Pruteanu. Un George Pruteanu mult prea sigur și mult prea încîntat de sine însuși, permițîndu-și chiar luxul de a rata, din prea multă jubilație, ocazii retorice importante, cînd adversarul (senatorul UDMR Verestoy Attila) îi oferea contraargumente de-a gata. A fost o noapte epuizantă, mărunț obositoare, în care întrebarea fundamentală a pus-o, pînă la urmă, chiar dacă nu astfel formulată, la Marius Tucă la început excedat, mai apoi, ca și Sorin Roșca Stănescu, plictisit de turnirul penibil: „Ce inițiative legislative de interes direct (nu doar indirect) general a avut, pînă acum, de cînd se află la putere, UDMR?” Dacă pe plătoul Antenei 1 s-ar fi aflat nu doar omul (prea) politic G. P., ci și, măcar în umbră, cărturarul George Pruteanu, sînt sigur că acesta din urmă nu ar fi ratat ocazia de a-l întreba pe senatorul UDMR în ce relație se află vocația *universalistă*, dintotdeauna, de la *origini*, din limba ei maternă, a *universității* cu diversele limbi post-originare ale lumii. A trebuit, din păcate, să mă (ne)mulțumesc cu spectacolul nu foarte demn, nu foarte plăcut al inflamării alienante a unui destin, și să regret că nu mă aflam undeva, pe un drum, spre o țintă oarecare, ascultînd un radio de bună calitate care să mă *însoțească* și nu, tiranic, precum televiziunea, să mă *tortureze*.

Bogdan GHU

Economie

Banii: obsesia noastră cea de toate zilele

De ce se discută, la noi, atît de mult despre bani? Fiindcă nu-i avem! Obsesia banilor se strecoară în toate arterele societății, avînd un rol dominant cu deosebire în alegerea profesiei. Unde se înghesuie tinerii? La Drept, la Finanțe-Bănci, la Jurnalistică, în general la facultăți ce deschid uși spre „meserii bănoase”. Sau, mai exact, spre meserii despre care cred ei că le vor aduce bani mulți.

Astăzi, tot mai mulți tineri sînt preocupați de bani. Pentru că prea puțini dintre ei au bani. Privesc în jur și văd că nici părinții lor, nici prietenii părinților lor n-au bani. Sigur, avem și noi bogații noștri, dar numărul lor este extrem de mic. În plus, nici statul n-are bani (un buget de 7 miliarde de dolari se situează cu mult sub cifra de afaceri a unei firme mijlocii din Occident) și adevărul acesta devine pentru ei descurajant.

Condiția intelectualului, determinată îndeosebi de un salariu umilitor, nu numai că nu-i fascinează pe cei mai mulți dintre tineri, dar nici măcar n-o mai găsesc acceptabilă. De altfel, sînt convinși că afirmarea socială o asigură numai puterea banilor. Și că singura morală în care merită să creadă este îmbogățirea.

Tot mai puțini tineri sînt preocupați de învățatură. Într-o societate schingiuită de lipsuri materiale, de sărăcie, tineretul nu se mai dă în vînt după cariere profesionale. Meseriile căutate sînt acelea în care se poate face rost repede de bani.

Priviți ce se întîmplă în jurul nostru. Tineri apți pentru cariere strălucite, în laboratoarele științei, la catedre, în medicină sau în inginerie, fie se resemnează, fie încearcă să plece peste hotare. Puțini sînt cei care se iau în piept cu viața și-și propun să învingă cu orice preț. Tirgurile organizate pe piața muncii ne-au dezvăluit, însă,

un aspect și mai grav: acela că mulți tineri cu diplome universitare refuză posturi corepunzătoare pregătirii lor, mai ales în inginerie. Dar acceptă locuri care să-i plaseze în lumea afacerilor mărunte, în speranța că vor ajunge repede la cîștiguri ceva mai mari.

Faptul că tinerii bine pregătiți încearcă să plece din țară poate fi, într-un fel, chiar un lucru bun. Poate că, dacă reușesc profesional, se vor reîntoarce cîndva în țară și vor aplica, aici, ceea ce au învățat pe unde au umblat. Cei care, însă, după ce au absolvit cursuri universitare se aruncă acum în cursa pentru bani, ocupînd posturi ce nu necesită mai mult decît o diplomă de liceu, fiindu-le inutilă învățatura lor înaltă, nu se vor mai reîntoarce niciodată pe vechile poziții. Și nu pentru că nu vor mai vrea, ci pentru că nu vor mai putea. E clar de ce: fiindcă se deprofesionalizează.

Ce cîștigă? Desigur, niște bani pe care, în posturile lor de cercetători, ingineri, profesori, acum nu-i pot cîștiga. Prețul plătit este însă imens. Drama lor va fi cumplită atunci cînd vor realiza că și-au irosit învățatură, inteligența, tinerețea.

Și mai cumplită, însă, va fi drama societății. Desigur, atunci cînd se va constata că și-a pierdut valorile.

Pentru că nota de plată va veni cîndva. Întotdeauna vine nota pentru plățile amînate. Unele dintre aceste note de plată, pentru cheltuieli făcute în anii trecuți, le-am achitat în anul ce se apropie de final. Între ele, datoriile societății către Banca Agricolă și Bancorex. Anul trecut, autoritățile aflate la putere au menținut prețuri electorale la bunurile alimentare de bază. În speță, e vorba de prețuri de consum sub nivelul costurilor de producție. Așadar, pentru masa lor de toate zilele românii au achitat doar o parte a notei de

plată. O altă parte a achitat-o Banca Agricolă. Acum, societatea trebuie să-i restituie ce-a plătit. La fel s-a întîmplat la Bancorex, unde mai multe note de plată au fost împărțite „frățește” între societate și bancă: la căldură, la lumină, la benzină și așa mai departe.

În '95 și '96, România a forțat creșterea pentru creștere. Industria internă producea în bună parte pentru magazine. Comerțul, în schimb, etala cu precădere mărfuri de import. Acest contrast s-a răzbinat în cele din urmă.

Guvernul Văcăroiu a mizat pe măsuri populiste. Numeroase fabrici falimentare au primit subvenții pentru a supraviețui, în loc să fie restructurate și rentabilizate. Băncile au fost obligate, prin legi, să acorde credite neperformante. Blocajul financiar a sufocat economia.

La începutul anului în curs, explozia n-a mai putut fi evitată. Inflația a luat-o razna, costul vieții a urcat brusc, nivelul de trai a scăzut. Dintre măsurile preconizate de Guvernul Ciorbea, inevitabile, cea mai dură s-a dovedit a fi închiderea fabricilor a căror restructurare nu mai putea fi amînată.

Programul pe '97 a situat în prim-plan adevărul prețurilor, al cursului, al creditelor. Sigur, nimeni nu arde de nerăbdare să umble în portofel și să scoată bani în plus pentru facturile la lumină, la apă caldă, la benzină, la mîncare. Dar cine, oare, e nerăbdător să se urce pe masa de operație? Dacă însă viața lui depinde de această operație, va fi obligat s-o facă.

Pentru societatea românească, o astfel de operație e singura soluție pentru a scăpa de obsesia banilor. Și a ajunge la bani.

Adrian VASILESCU

Presă despre...

Drumul spinos al integrării

Înainte de Luxemburg...

● „România n-a fost luată de la început în calcul. Țara noastră a făcut, de la demararea tranziției, progrese pe care Comisia Europeană le consideră «apreciabile». Dar, după aceeași comisie, rămân multe de făcut, pentru că deciziile de politică economică n-au fost întotdeauna coerente. Nici un program aplicat după '89 n-a fost dus până la capăt, iar de unele lucruri de care depinde însuși succesul reformei nici nu ne-am apucat.” (Gh. Cercelescu – *Ceață la Luxemburg*, în **Adevărul**, 12 dec. '97) ● „Nu se intră în Europa cu discursuri, cu mărunte adjudecări de conjuncturi sau cu o abracadabrantă leapșă spre toate azimuturile. Rezultatul de la Luxemburg ar trebui nu să ne arunce într-o acreală cronică, ci, dimpotrivă, să ne trezească pe toți pentru ca, împreună, să intrăm, în sfârșit, în cursa reală.” (Radu Budeanu – *Unde se sfârșește Europa?*, în **Ziua**, 12 dec.) ● „Dacă România nu se va integra în structurile europene și euroatlantice, nu vor fi maghiarii mai fericiți sau românii mai bucuroși.

Vameșii de la orice graniță europeană sau funcționarii cancelariilor occidentale vor privi cu același dispreț posesorul pașaportului românesc, fie că el se numește Janosz, fie că se numește Ion.” (Adrian Halpert – *O meteahnă păguboasă*, în **Libertatea**, 12 dec.) ● „(...) Emil Constantinescu s-a străduit și se străduiește să demonstreze liderilor diferitelor țări cu care se întâlnește că situația din România este tributul plătit democrației, în condițiile inexistenței, în țara noastră, a unei clase politice cristalizate. Nu poți băga gunoiul sub covor la nesfârșit. Chiar dacă acest gunoi nu rezultă

decît din confeti sau panglici colorate.” (Valentin Păunescu – *Spre Luxemburg, cu ghiulele de picioare*, în **Curierul național**, 12 dec.) ● „România este adepta unui tratament egal, necerînd mai mulți bani pentru a-i ajunge din urmă pe favoriți. Pînă acum, din nefericire, nu s-a luat nicio dată în calcul evoluția fiecărei țări în parte raportată la punctul acesteia de plecare, comparație care ar arăta, de fapt, dimensiune reală a eforturilor noastre. Tocmai de aceea, un start comun al candidaților și o stimulare financiară egală ar constitui un act de echitate și o șansă pentru cei nefavorizați, de a arăta ce pot și vor să facă. România, cel puțin, nu i-ar deza-măgi pe cei care ar avea încredere în ea.” (Horia Alexandrescu – *Șanse egale*, în **Cronica română**, 12 dec.)

...și după admiterea «fără loc»

● „Să nu ne îmbătăm cu apă rece! Împărțirea fostelor state comuniste în două grupuri s-a încheiat triumfător, după șapte ani de istorie postcomunistă, în decembrie 1997. În urma acestei împărțiri, deosebirea dintre Ungaria și România are valoarea unei cortine: Ungaria a intrat printre primele în Consiliul Europei, a fost admisă în NATO, începe negocierile pentru aderarea la Uniunea Europeană.” (Ion Cristoiu, în **Național**, 15 dec.) ● **Ion Diaconescu**: „Hotărîrea de la Luxemburg în privința extinderii UE este îmbucurătoare.” ● **Petre Roman**: „Decizia extinderii UE este «mai aproape de spiritul» lărgirii acesteia.” ● **Ioan Mircea Pașcu**: „Formula găsită apropie țările candidate.” ● **ApR** consideră că decizia UE nu aduce nimic nou României.” ● **C.V.**

Tudor: „România nu trebuie să-și piardă identitatea și specificul național.” (Reacții în **Curierul național**, 15 dec.) ● „Europa bis nu este o Asie cu faoane atlantice, ci o Europă care conjunctural a suferit o boală grea. Comunismul a murit, trăiască Europa!” (Radu Budeanu, în **Ziua** 15 dec.) ● „Nici caldă, nici rece! Căliie și lăliie rămîne situația României și după întilnirea de la Luxemburg. Nici Vestul nu are curajul să ne spună dacă a renunțat la noi sau nu, nici noi nu simțim în stare să-i dovedim că merităm din plin. Se repetă la indigo situația de la Madrid.” (Cornel Nistorescu – *Ei – bandiți, noi – fraieri*, în **Evenimentul zilei**, 15 dec.) ● „De ce, de pildă, 100 sau 200 de personalități nu s-au întrebat, și nu au întrebat direct, de ce nu faceți reforma economică, domnilor miniștri, domnilor politicieni? De ce vă pierdeți în amănunte cînd politica schimbării trebuie să însemne pragmatismul reformei, garanția integrării în Europa, și nu alunecarea în politicismul de cafeana, păgubos și steril. A proclama în zilele noastre doar apartenența la democrație, fără a te legitima cu rezultate în planul economic, al schimbării vieții de zi cu zi a cetățenilor, înseamnă doar a bate la poarta integrării cu speranța că poate, poate vei fi primit, așa din nevoia de a te avea în Europa.” (Eliade Bălan – *Cauza națională*, în **România liberă**, 15 dec.) ● „Fără nici o îndoială, românii ar fi vrut mai mult, dar trebuie să se mulțumească cu ce s-a pus pe masă (...) O să dăm examene anual. Vom fi sprijiniți și financiar, mai substanțial. Într-un cuvînt, cum spunea și președintele Emil Constantinescu în mesajul televizat vineri seara, situația românilor, chiar și în ce privește integrarea europeană, depinde cel mai mult de ei înșiși.” (Valentin Păunescu – *E tot ce am fi putut obține*, în **Curierul național**, 15 dec.) ● „Emil Constantinescu despre propria prestație: «Maurul și-a făcut datoria.»” (**Național**, 16 dec.) (E.S.)

De jur împrejur

Invitație la masă

Problema acceptării și respingerii se pune pentru țările Uniunii Europene la fiecare decizie importantă, nu doar în momentul începerii negocierilor de aderare. La recenta întilnire de la Luxemburg modalitățile de introducere ale monedei unice au provocat discordie și tensiuni între cele 11 țări în care vor începe să funcționeze cu euro (moneda unică) începînd de la 1 ianuarie 1999, și cele out, care nu pot (Grecia) sau nu vor (Marea Britanie, Danemarca și Suedia). Departe de a fi doar o chestiune tehnică, adoptarea monedei unice presupune un proces de sincronizare a diferiților indicatori economici, proces care face necesară crearea unui „consiliu euro” unde se vor dezbate problemele specifice.

„Cu o anumită tenacitate”, după cum declara un participant, prim-ministrul Marii Britanii, Tony Blair, a cerut ca și cei din afară să se poată asocia la lucrările acestei comisii. Nimeni nu-i poate împiedica pe cei interesați să se adune și să discute problemele care-i privesc. Oricum această comisie nu va fi decît consultativă. Dar cei out nu prea au încredere că în aceste discuții vor fi luate în considerație și problemele lor, așa că vor să-și asigure dreptul de a fi prezenți la aceste ședințe chiar dacă nu vor fi invitați. Așa cum reiese din presă, Consiliul Euro a fost o problemă la fel de pătimaș dezbătută ca și aceea a eventualelor noi membri.

Inventată pentru a lega Germania de Franța prin legături care să facă imposibil un nou conflict, Uniunea Europeană sub forma ei de Piață Comună a fost în același timp cauză și rezultat al extraordinarei creșteri economice în țările europene în timpul războiului rece. Logica tehnocratică, a evoluției economice, o împinge spre adoptarea unor măsuri pe care politicienii, dar și o bună parte a opiniei publice din toate țările, nu prea sînt pregătiți să le accepte. Moneda unică este avantajoasă pentru că permite întregului să se lanseze în competiția cu marile puteri mondiale – îndeosebi Statele Unite – altfel decît ar putea fiecare componentă în parte. Dar asta va însemna, susțin euroscepticii, o cedare a deciziei, o abdicare benevolă de la unele caracteristici ale suveranității. Pentru ca Germania și Portugalia, de pildă, să funcționeze la fel ca statele California și Nebraska, este necesar ca deciziile să se ia într-un for central cu o politică macroeconomică unică bine definită. În actuala structură a Uniunii acest for central – indiferent cum se va numi – va fi alcătuit din funcționari și experți și competența lor – reală sau presupusă – nu poate masca realitatea faptului că nimeni nu i-a ales și ei n-au nici un fel de investiție pentru importanțele decizii pe care urmează să le ia.

Procesul de extindere al Uniunii Europene se produce sincron cu această evoluție deloc simplă. Pe vremea lui John Major, guvernul conservator al Marii Britanii, dominat de eurosceptici, era pentru lărgire: mulți membri înseamnă ineficiența dezbaterilor, imposibilitatea aplicării unor criterii comune, aminarea deciziei. Guvernul laburist condus de Tony Blair este sfîșiat între dorința de a fi parte la viitoarea putere economică și temerea de a nu rămîne o țară de rangul doi, trasă înapoi de economiile încă paternaliste și inflexibile ale Europei Occidentale și de cele sărace ale Europei Centrale și de Răsărit. Temere împărțită și de alții, mai duplicitari, care-și permit luxul unor declarații prietenoase fără consecințe. Uniunea Europeană la ora extinderii nu este un palat elegant unde se dau baluri pentru rudele sărace – cu condiția ca ele să fie bine îmbrăcate –, ci o clădire în plină construcție. Viitorii locatari nu s-au pus de acord în legătură cu forma finală. De aceea ezită să accepte colaboratori care dau impresia că – așa cum se întîmplă pe la recepții – vor să se inghesuie pe lingă masa cu gustări și nu să contribuie la edificarea casei comune; pentru că în ultimii 50 de ani au tot construit – cu eforturi epuizante – mizeria și uritul. Pe de altă parte, este evident că în selecția pentru primii participanți la negociere a intervenit și criteriul politic: prezența Estoniei pe listă nu se datorează rezultatelor ei economice; este un semnal către Lituania și Letonia că nu vor fi cedate zonei de influență rusești.

Viitorul Uniunii Europene va fi dominat de dezbaterile legate de stabilirea unui raport corect între politicile naționale și cele comunitare. De aceea este nevoie ca politica națională a tuturor membrilor să fie decisă și coerentă. Numai dacă toți respectă aceleași reguli, gustările de pe masă sînt suficiente pentru toată lumea și, chiar dacă nu toți pleacă sătui, nimeni nu moare de foame.

Magdalena BOIANGIU

Confucius și criza din Asia

Incă nu s-a ajuns la momentul „mai rău nu se poate”. Criza economică din țările Asiei de Sud-Est a intrat într-o dinamică descendentă, legată – paradoxal – de un indice psihologic și nu economic sau monetar: încrederea. După crahul inițial din Thailanda, capitalurile se retrag din regiune cu o viteză care răspîndește molima și, pe măsură ce răul se întinde, combaterea lui devine tot mai dificilă. Criza monetară, expresie a decalajului între economia reală și cea speculativă a determinat – previzibil – o criză politică, punînd însă în discuție și valorile în numele cărora „micii dragoni” sfidau modelul occidental.

Legea gravitației

După 20 de ani de creștere economică continuă și constantă, liderii din Asia se confruntă cu realitatea pe care au încercat să o ignore: „O știre recentă: legea gravitației funcționează și în Asia. În ultimele două decenii Japonia și cițiva dintre vecinii ei ne-au convins că pot evita constrîngerile economice generale. Contrazicînd toate regulile verificate ale dezvoltării, la ei intervenția masivă a burocrăției guvernamentale o lua înaintea pieței, dezvoltînd ramuri industriale eficiente. Ne aștepta un Secol Asiatic și învățații ne explicau minu-

nea. Majoritatea pornea de la teza că avantajul regional comparativ era cultural: occidentalii sînt – cum s-o spunem mai delicat – prea liberali, preocupăți doar de inițiative și drepturi individuale. Asiaticii sînt mai orientați spre grup. Conform învățăturilor lui Confucius, ei își topeșc identitatea și dorințele cu cele ale colectivului. Mai important, asiaticii respectă autoritatea, în special pe cea a elitelor educate. (...) Dar acest model a dat naștere automulțumirii, clientelismului și corupției. Izolați de opinia publică, la fel cum bancherii și oamenii de afaceri erau separați de forțele pieței, tehnocrații au rămas insensibili la sunetul – uneori asurzitor – al semnalelor de alarmă. Și mai rău, pentru că nu exista un control public asupra triumphiului de oțel alcătuit din burocrăți, oameni de afaceri și bancheri, tendința naturală a dus inevitabil la decizii determinate de relații personale. În cel mai bun caz erau ineficiente, în cel mai rău – corupte. Criza financiară din Asia este mai curînd un simptom al unor probleme mai profunde. Premisele sociale și politice pe care s-a întemeiat modelul asiatic sînt depășite. Economia globală este prea complexă și evoluează prea rapid pentru a putea fi controlată de burocrăți. Singurul miracol asiatic este că această variantă a funcționat atît de mult timp.” (Richard Hornik, „Mitul Miracolului”, în **Time**, 8 decembrie 1997)

Crispări protecționiste

Aceeași analiză, uneori cu formulări identice, este produsă și la fața

locului: „Defectele teoriei despre superioritatea Asiei asupra celorlalți rezidă în confuzia politicului cu valorile filosofice. Îmbătății de succesele economice, conducătorii din țările asiatice au transformat politica într-un sistem de valori. E suficient să inversăm premisele pentru a vedea eroarea: eșecul economic ar pune sub semnul întrebării ansamblul valorilor.” (Hisayoshi Ina, „Cît a durat asiaticismul”, în **Nihon Keizai Shim-bun** – Tokyo)

Reacțiile la criză sînt divergente: „Prim-ministrul din Malaysia l-a atacat pe George Soros în special și pe evrei în general acuzîndu-i de complot împotriva Islamului. Neînfricatul președinte indonezian a reacționat mai adecvat înțelegînd că în materie de pogromuri evreii sînt departe, în timp ce chinezii sînt la îndemînă (...) Reticențele guvernelor și ale opiniilor majoritare în asumarea caracterului obiectiv al crizei, restricțiile care vor lovi clasa mijlocie, denunțarea pieței mondiale și a chinezilor de la fața locului vor conduce probabil Indonezia și Malaysia spre o crispă protecționistă în care vor precumpăni sovînismul anticinez și o mai puternică afirmare a identității islamice, în timp ce China s-ar putea să evolueze spre o deschidere democratică.” (Alexandre Adler, în **Courier International**, 6-12 nov. 1997)

Năpirlirea dragonilor nu s-a terminat încă. Manifestațiile de la Seul care cer guvernărilor să renunțe la masivul împrumut acordat de FMI nu sînt ultimul conflict între logica banilor și cea a sentimentelor. (M.B.)

Mirosul iernii se asociază, adesea, în sufletul meu, cu dl Noica. Am fost, firește, la Păltiniș și vara (ultima vară, cu *sprintul* nebunesc spre Gura Rîului și înapoi). Dar constat acum, retrospectiv, că „figura”, modelul întâlnirilor păltinișene e ceea ce emană dintr-un peisaj de munte, iarna, sub un soare rece, dar cordial. Poate că, totuși, iarna am fost mai des acolo decât vara. Dar, și dacă n-ar fi așa, întreg ritualul de care îmi amintesc e unul hibernal, cu paltoane, bocanci, țuici fierțe, foc de lemne (dublat de radiatoare clandestine), ceaiuri și plimbări prin ger: prin gerul umbros al drumului către schit, sau prin cel însorit al urcușului de la schit spre derivația Șantei. Iarna am urcat, pe întuneric, cu

În loc de argument

Gabriel, ținându-ne de mână, ca să nu ne pierdem, povârnișul dinspre prima cabană a dlui Noica, unde el ne aștepta cu o luminare aprinsă (căci se întrerupsese curentul) și cu „o mie de soluții de cazare”. Iarna ne-am dat drumul, cu săniile, pe pârția de lingă ușa lui, sub privirea lui mulțumită și protectoare. Iarna m-am refugiat, când în camera dlui Nicolae, când în cea din cabana vecină cu a dlui Noica, pentru a-mi trăi delirul de la mijlocul vieții, asistat de surisul lui plin de tact. Iarna i-am dus lemne sus, cu Trabantul, iarna am citit și comentat, la îndemnul lui, *Deuteronomul*, *Leviticul* și

Numerii. Și iarna l-am îngropat, lingă schit, după ce tot iarna căzuse în cameră, el, care știa să nu cadă pe gheața din pădure, mergând cu o grație stângace, cu miinile îndepărtate de corp, ca pe sîrmă. Iarna filosofiei? Iarna sufletului lui dornic de geometrie? Iarna împrejurărilor? Poate. Dar și iarna răgazului lăuntric, a comuniunii și a tehnicii de a supraviețui, activ și adăpostit, pînă la desprimăvărare. Iarna dlui Noica. A vieții lui și a morții lui. Iarna mereu mîngîietoare a dialogului cu el și iarna, nemîngîiată, a absenței lui.

Andrei PLEȘU

(din *Jurnalul de la Tescani*
Ed. Humanitas, București, 1993)

Sanda STOLOJAN
scriitor, Paris

Revizitînd poemele de la Văratec

Ascultînd din nou poemele compuse și citite de Dinu Noica la Văratec, descopăr că am reținut nota exactă a celor resimțite atunci. Poemele reiau leit-motivul conversațiilor noastre din acele zile, pe tema „regăsirii”, în diversele ei variante propuse de Noica – noi și voi, noi cei rămași aici și voi cei veniți din depărtări, noi și istoria, noi și natura, mai ales noi și firea românească, prin mijlocirea locurilor pe care le străbătusem – eu pentru prima oară – venind din Maramureș, prin Bucovina, pînă la minăstirile din Moldova. Noica era cuprins de un fel de beție superioară, o fericire, o exaltare din care ne împărțeam toți – eram pe drum cu Alecu Paleologu, după aceea la Văratec am fost trei: Noica, Steinhardt și cu mine. De-a lungul drumului, Noica vorbea mult, fusese provocator, vesel, uneori trecînd de la filosofie la glume de copil neastîmpărat.

Poemele s-au născut dintr-un prea-plin de bucurie, inspirată de dubla revedere, reală și simbolică, a locurilor în acel moment în care ne regăseam între noi. („Lasă-mă să-ți amintesc de gîndul filosofului antic/ ce se întreba: cînd aduni pe unu cu unu/ care unu se adună cu celălalt/ care unu devine doi?”) Duhul locurilor de care ne vorbea întruna/ („Voi ne cereți mari mărturie în veac/ ca și cum ne-am fi izbit din plin de pragul de sus al istoriei/ dar uități că pe noi ne-au luat de mînă duhurile locului/ și ne-au trecut lături prin uși înguste...”) a fost invocat de

filosof cu atîta intensitate încît reflecțiile sale au luat drumul inspirat al poeziei. Poemele sint ale unui filosof descins pe cîmpiile din jurul minăstirii, cu încărcătura conversațiilor, discuțiilor, ideilor dezbătute, imblinzite de poezia locurilor („veneam să ne adunăm cu bisericile/ cu poienile și cu mormintele îngropate în ele/ ...”). Așa cum îl ascultam noi pe el, filosoful a ascultat în sine voci care l-au inspirat venite de dincolo de cîmpul interior al ideilor. „Gîndul, scrie filosoful Noica în altă parte, e un fel de inconștient al ideii”. Poemele sint gînduri care te iau de mînă și te îndreaptă spre înțelepciune. Te duc spre înțelepciunea istoriei, a vremurilor trecute, a naturii, a spiritului...

Noi la Văratec, plimbîndu-ne, schimbînd cuvinte, ascultîndu-l cu pasiune pe Noica vorbind, simțeam duhul care străbătea prin admirabila lui limbă. Poemele cuprind acel ceva negrăit, acel adevăr care se spunea pe sine prin și dincolo de cuvintele lui Noica. Pentru Noica adevărul nu este neapărat exact. Adevărul nu este de ordinul exactitudinii. Adevărul corespunde unui fel de a simți, este deschis asupra lumii, sau „întru” lume, după limbajul său. Acestui gen de adevăr sint dedicate poemele. Dincolo de cele spuse, ele exprima acest adevăr fără un contur exact, dar nu mai puțin intrupat și profund.

Undeva Noica vorbește – sau poate mi-a spus-o – despre Adevărul inimii care este Forma – citez din memorie.

Există pentru perceperea mea ceva de această natură la Noica. Limba sa transmite dincolo de idei o modalitate, un fel de-a simți care corespunde cu un adevăr ivit dintr-o sensibilitate, o suflare care dă viață cuvintelor. Cu prilejul călătoriei la Văratec s-a petrecut o întâlnire tulburătoare între filosoful Noica, cel despărțit de credință, și duhul locurilor pe care-l adăpostesc minăstirile, chiar pervertite de modernitate. Duhul naturii care mai bîntuie prin jurul lor și adevărurile vechiului creștinism amestecat cu credințele pămîntului l-au inspirat mai ales în poemul al treilea, poem de iubire infinită, izvorit din inimă, pentru acele locuri. Noica vorbește aci acel „limbaj simplu al originarului” pe care-l recomandă în esul despre „Creație și Frumos în Rostirea românească”. Noica a meditat asupra valorilor păstrate de limba românească, asupra perenității sensurilor îngropate în limbă ca „un zăcămint spiritual natural” din care se pot desprinde direcții pentru omul de azi. Noica a știut că despărțirea de natură, de tradiții, de origini îl pîndește pe omul de azi. Revenirea la autentic, la sensurile uitate, la înțelepciunea păstrată de tradițiile popoarelor este una din marile obsesii la sfîrșitul acestui mileniu.

Noica a fost obsedat de ideea unei filosofii întemeiate pe „sentimentul românesc” al ființei, din care se inspiră tocmai poemele filosofice de la Văratec. Nu poți fi fals atunci cînd ai o obsesie profundă, în schimb poți visa așa cum visează asupra frumosului marii creatori. Orice obsesie majoră sfîrșește prin a da o dimensiune poetică lucrurilor prin intensitatea simțirii. Poemele de la Văratec pe tema „pe noi ne-au luat de mînă duhurile locului” sint dedicate unei mari visări filosofice.

2 decembrie 1997

Luli AUGUST-STURDZA
grafician, Los Angeles

O întâmplare cu Noica

(fragment dintr-o scrisoare)

În fundul pasajului cotind înspre scări, printr-o vitrină mai largă, se văd mese și scaune de metal. O fată cu tichie albă, dincolo de o teighea. Plăcintărie.

Iar mă trage încărcătura pe care o port, spre botul cismelor. Pașii nu se aud pe stratul de zăpadă cafenie. Puțin mai sus de pașii mei, îmi cade privirea pe o păreche de șoșoni; oprîți pe un prag cu botul înspre trecători. ȘOȘONI, – cum nu mai văzusem dinainte de război: negri, cu tălpi de cauciuc, fețe de postav și catarame metalice. Mi-a venit în minte o vorbă pe care uitasesm că am știut-o vreodată: tretorn. Ridicînd ochii o siluetă subțire, înaltă, strînsă într-un palton de modă veche, puțin lustruit. Un braț al siluetei, ca și glasul, mă invită să trec pragul, cu o deferentă, fermecătoare politețe. În cealaltă mînă, Constantin Noica ține un dreptunghi de plăcintă între două foite.

Ne-am așezat. Traistele mele grele s-au poticnit pe podea cu zgomot de oase, cartofi și cărți. Nu mai e nimeni la nici una dintre mese.

Nu m-a întrebat dacă vreau sau nu, plăcintă; nici de unde vin; nicidecum obișnuitul „ce mai faci?” – ca și cînd ar fi știut exact CEEA CE AVEAM NEVOIE să aud.

Îmi amintesc cu fiecare amănunt: inflexiunile glasului, ochii de o bunătate scilpitor inteligentă, gustul plăcintei cu care m-am trezit dinaintea mea.

Cu fraze scurte și blinde, într-o limbă românească încântătoare și precisă, m-a dojenit și m-a lăudat pe mine, mie. Ca să-mi inghit emoția care se urcase nod în gît, i-am povestit scurt o întâmplare a zilei, cu actori, probe de costume și muncitorii minunați ai atelierelor: de la cismarii mucaliți la fețele care cos flori pe pălării fredonînd romante. (...)

Apoi, continuînd, parcă, un gînd întrerupt atunci cînd mă invitase în plăcintărie, mi-a vorbit despre antrenorii

de football care cutreieră orașe de provincie pentru a recruta, din echipele locale, jucători tineri, talentați. Punîndu-le la dispoziție condiții excepționale, le oferă prilejul de a se califica pentru prima categorie.

– Îmi propun să fac întocmai ca antrenorii, pentru a descoperi intelectuali tineri, dotați, de primă calitate. Să le pun la dispoziție tot ce-am adunat în atîția ani. Să predau ștafeta...

Vorbea foarte rar și părea plecat deja în căutarea pe care o avea în minte. Ce curaj într-un loc și-o vreme în care, pentru cei din conducerea țării, cel mai prost fotbalist valorează mai mult decît un intelectual-luminat.

Și-a urmat gîndul: „All knowledge is to be used in the manner that will give help and assistance to others” – a citat în englezește, limbă în care avea să scrie *Brother Alexander*.

Era clar ceea ce își pusese în minte; împărțit pe etape un organizat plan de luptă: avea să meargă în cîteva orașe de provincie să ia personal legătura cu răspunzătorii culturali, să stea de vorbă cu tinerii cărturari îndeosebi înzestrați. Celor aleși care s-ar fi învoit viitorului lui program de ascetism-intelectual, să le obțină o vremelnică (un an, doi) eliberare din slujbele în care lucrau, dar, care ar fi continuat să-i plătească. Era necesar pentru a le da răgazul și mijloacele să se adune într-un mic și liniștit tîrg ardelean; să citească, să scrie, să schimbe gînduri între ei și cu el.

Ascultîndu-i fiecare vorbă – cînd a tăcut mă aflam în starea de uimire a lui Saint-Exupéry atunci cînd, în deșert, a apărut Prințul cel Mic spunîndu-i: – Desenează-mi un miel, te rog...

– Ce crezi? m-a întrebat scurt.

I-am spus starea în care mă găseam. A ris.

– Crezi că nu se poate?

– S-a putut în Hellada...

A ris din nou.

Îeșind în lapovița trecerii subterane, traistele mele nu mai atîrnau atît de greu. (...)

– Cit de mulți trebuie că sint aceia cărora le-ai ridicat ochii de la botul cismelor spre stele. Nu ți-am mulțumit niciodată îndeajuns, Dinu Noica.

1988

ARHIVĂ

Fragmente de corespondență inedită

3 VI 1933 București

Dragă Cioran,

Faptul că singurătatea ta nu mai este perfectă mă surprinde puțin. Nu mă așteptam să cazi și tu atât de repede în acest „loc comun”. Dar nu trebuie să te superi de ceea ce-ți spun. Știi bine, mai întâi, că eu nu mai sint de multă vreme singur, așa că nu aş putea să-ți spun cu un ton disprețuitor lucrul acesta. Pe urmă sînt convins că ai resurse de viață atât de mari încît poți transfigura orice experiență, oricît de comună. Dar are propriu-zis vreun sens lucrul acesta: experiența comună?

Eu sînt ceva mai tulburat de cîtva timp. M-am plictisit de matematicile oficiale: nu știu ce mi-a venit să-mi impun să dau examene. Abia aștept să reiau filozofia și matematicile celelalte, ale mele. Le-am suspendat pe cîteva luni, dar fără ele, viața ideilor îmi pare searbădă. M-am învățat să lucrez prea calm. E un exces de metoadă care mă stăpînește și care o să mă scoată din sîrite într-o zi.

Citec ultimele tale articole și mă întreb dacă nu atingi momente care nu mai pot fi transcrise. M-am certat cu cîteva oameni entuziasmați de febra ta, toți prietenii tăi vor să te „asmuță” și mai rău. La ce bun? Ca să depășești orice obiectivitate? Oamenii aceștia n-au poate destulă afectivitate pentru tine pentru a voi așa ceva. Mai scrie-mi căci poți.

al tău
Noica

20 VII 1933 Vila Wendy

Dragă Cioran,

Rîndurile tale cărora le asociez cîteva articole din ultimul timp din „Vremea” și „România literară” mi se par direct impresionante. E ceva exasperant, e ceva „dus la capăt” cu tine, care ar trebui rezolvat cu calm și seninătate. Crezi că nu ești capabil de puțin calm, de o cercetare la o temperatură mai joasă a vieții tale sufletești? Știi că toate lucrurile acestea sînt vii la tine; dar încă... Nu se poate să abandonezi atât de repede aceste cîteva șanse pe care le avem cu toții în viață: școala, profesiunea, dragostea. Care-s tot atîtea uitări de sine. Fă-mi plăcerea, și scrie un articol despre cineva: despre Rodin, despre Spengler, sau despre Titel, despre cine vrei tu dar nu despre tine. De ce te grăbești să scrii lucruri atât de adevărate, încît să nu mai ai pe urmă nimic de spus. Și ce pot eu să fac, decît să-ți dau dreptate, să-ți dau atât de mult dreptate încît să-mi continui netulburat efortul meu ca și cum tu n-ai fi scris, ca și cum eu n-aș fi auzit?

Încearcă altceva, orice

al tău
Noica

20 IX 1939 Sinaia

Emile dragă,

Sunt incredințat că dacă nu te-ai fi întors cu noi, ca și indemn de noi, ai fi venit peste cîteva zile împreună cu ceilalți români rechemați. Mă bucur totuși să văd că-ți închipui altfel, și că, în consecință ești supărat. Întîi pentru că ești nițel supărat pe mine, asta dovedindu-mi că am în unele cazuri influență asupra ta; în al doilea rînd pentru că nu sunt șanse să te simți bine aci. Știi că mă temeam de așa ceva? Firește, vedeam bine cît regreți Parisul desrădăcinărilor și amărăciunilor tale, în apele căruia inotai cu atita dezinvoltură. Dar mă întrebam uneori dacă alexandrișmul de acolo satisface mai mult decît rafinamentele tale și dacă nu cumva aci printre atîtea dezastre, e cazul să satisfaci duritățile tale. Într-un sens Parisul tău riscă să te efemineze și în orice caz să te imblinzescă prin literatură și expresie. Aci, în plină „neființă” cum vorbeam te poți însănătoși cum trebuie de tot normalul cu care te intoxicase Parisul. Cu o condiție, să nu te simți prea bine ceea ce – le service militaire aidant – văd că nu e cazul!

Scrisoarea ta mi-a mai adus bucuria semnalării unei prezențe despre care nu puteam încă ști cît e de vie. La București unde am stat doar o zi și jumătate am ocolit intenționat anumiți prieteni poate tocmai din teama lașă de-a afla lucruri intristătoare iar aci imi petrec cea mai mare parte din zi la serviciul casieriei din Batalion într-o lume despre care nu am desigur a-ți da informații. Mă simt și eu prost – probabil mai puțin prost decît tine – dar mă consolez măcar cu evenimentele internaționale, a căror amploare acoperă chiar și în ziare vocile și veștile dezagrabile. Între timp, lichidez cu teza, deprimat fiind să văd că lucrurile spuse acolo nu sunt nici prin material nici prin „tratare” destul de absurde pentru a-mi conferi o intelectualitate deplină.

Distanța mea de actual și totuși incapacitatea mea de a fi complet inactual îmi dau poate trăsăturile acelea de atenian, pe care știu bine să le accept din parte-ți așa cum n-a acceptat Dupront elogiile Parisului. Nu-ți ascund însă că-mi acorzi un lucru înspre care rivnesc din ce în ce mai limpede: posibilitatea de a acționa prin simpla prezență. De raționalism poate încep să mă îndepărtez în parte și datorită experienței franceze; dar „melancolia categorială” dă o expresie atât de fericită amestecului aceluia de tristețe și luciditate ce mă stăpînește uneori, încît ar trebui să-ți mulțumesc. Dar ce ridicol de cuminte sunt; dis-

cut punct cu punct lucruri ce mă privesc atât de intim că n-ar fi normal nici să le ascult rostite de alții. E ceva de elvețian în mine. Știi ce citec în orele libere la Casierie? Recitesc Război și Pace. Sunt (uneori?) din speța oamenilor pentru care problema morții se reduce la posibilitatea de a primi la timp împărțășania. Am învățat mult de la tine, dar n-am învățat încă să nu mai învăț.

Nu, n-am nimic să-ți scriu despre Români. Despre Wendy și mine că rămînem deocamdată aci, că sîntem siguri de mari prefaceri și că, în așteptare, ne gîndim cu mai multă afectivitate decît oricînd la tine. Ce tovărășie ne mai rezervă viitorul, așa cum am avut cîteva în trecut?

Al tău cu drag

Dinu

P.S. Sora mea, care e aci te somează s-o vizitezi cînd vii prin București.

5 ianuarie 1940 Sinaia

Emile dragă,

Rîndurile tale de undeva din Italia, și tăcerea ta de-acum din Paris, ne incredințează că te-ai regăsit, cu toate plîntățile și toate golurile tale. Ne gîndim la tine cu prilejul noului an, și la experiențele pe care le faci și pentru contul nostru al anemiciilor. Dar sînt pe cale să mă scutur și eu de anemia mea existențială și să încerc ceva: fie evadarea spre lumi teutonice, fie o răfuială cu prezentul prin scoaterea unei reviste intitulate „Adsum”. E o mărturie de prezență pe care vreau s-o dau, pentru uzul meu, lumii de aici. Simt că tot ce se întîmplă mă împacă cu istoria, pe care în sfîrșit o simt dacă nu o și înțeleg.

Caută să vezi pe Gouhier și Biblioteca Națională pentru mine. Mă gîndesc cu tristețe că n-am pășit niciodată în Palais du Café.

Te îmbrățișează al tău

Dinu

Dragă, găsesc că tot ce face Dinu e timpit inclusiv revista. Te sărut cu drag Complimente lui Tchu Tchen

Wendy

12.VIII.1944 Timișul de Jos

Stimate Domnule Cioculescu,

Am citit cu enorm interes rîndurile Dv. de zilele trecute, referitoare la „Jurnalul” meu. Credeți-mă lipsit de orice ipocrizie cînd vă spun că asemenea manifestări imi folosesc și poate chiar mă satisfac mai mult decît comentariul generos al cite unui prieten care n'a citit cartea! Dvoastră, măcar, ați citit-o pînă la erată, ați intors-o pe toate fețele și ați spus deschis ce aveati de spus. Meritam și aproape că mi-am dorit tratamentul acesta – de vreme ce apar in public cu o carte atit de neprefăcută.

Nam să-mi apăr cartea – dacă n'o acceptați. De altfel o scrisesem (sau publicasem) pentru oameni tineri, numai, adică pentru cei cari mai pot fi „pervertiți”. Visez o perversiune – către cultură; perversiune in sensul etimologic. De ce n'ați admite că e și asta o cale? De aceea am publicat lucrurile simple, neprefăcut, aș cum le notasem pentru mine. Dar partida mea e pierdută, față de Dv., deci nu mă apăr.

Două lucruri, numai. Simplitatea vroita a cărții a derulat pînă și pe un cititor avizat ca Dv., f cindu-l să vadă simple sofisme acolo unde sunt totuși probleme reale. Citez exemplul pe care-l găsiți, „tipic”, pentru falsitatea gindirii mele: „Omul r u face mult mai mult bine decit omul bun.” Ce grabă v'a făcut să nu observați că aci e toată cearta dintre catolicism și protestantism? Și trebuia să mi inzorzonez gindirea cu argumente istorice chiar pentru un cititor de talia Dvoastră?

Și in al doilea rind: de ce antipatia aceasta deschisă a criticului? Nu doar că n'aș merita-o personal: v'am supărat probabil cu destule lucruri. Dar de ce slăbiți tăria argumentelor Dv. prin accente care vă trădează antipatia? Nu mă gindesc nici un moment la ironii, bagateliz ri, luări peste picior, adică la ceea ce spuneți. Mă gindesc la ceea ce nu spuneți. Cred că v'a venit greu să ascundeți că in tre Mathesis și cartea aceasta am publicat vreo opt sau zece lucrări de care trebuia să țineți seama. Vă asigur – dacă n'ați bănuit-o singur – că fără „Concepte deschise” și teza mea de doctorat, cartea din urmă nu se justifică in deajuns nici pentru mine. Firesc ar fi fost s'o integrați in tr'o ințreag  desfășurare de gindire, și atunci ați fi văzut că nu practic un „trăirism” gen Cioran, ci tind către o problematică a devenirii, gen – Hegel, problematică in marginea căreia stau notațiile din Jurnal. Dar n'ați făcut-o – și nu eu ies diminuat, poate.

 ncolo vă dau dreptate in totul, din punctul Dv. de vedere. Chiar și acolo unde mă denunțați că „dau tiroale” Universității. Fiindcă deși – dl Ralea m'e martor pentru trecut și dl Petrovici pentru prezent – am refuzat cite ceva la Universitate, nu știu in că sigur dacă un anumit profesorat nu e totuși necesar. Dar Dvoastră, care vedeți clar in materie de idei și viață, veți admite cu greu că e ceva de cistigat de la acest „nu știu in că”.

Și acum, o nădejde: aceea că peste alți 10 ani, o nouă lucrare de-a mea, care să cuprindă atit experiența Mathesis-ului

cit și pe cea a Jurnalului, vă va cădea in min , ar tindu-vă că n'am trisat nici atunci, nici acum.

In așteptare sunt, cu stimă sporită,

Al Dvoastră
Constantin Noica

N.red: Răspuns al lui Constantin Noica la un articol critic al lui Șerban Cioculescu despre Jurnalul filozofic.

Sugestii de lecturi filosofice
pentru un om de știință

Doctrina categoriilor

Aristotel – Categoriile (din Organon, trad. rom. pp. 119-191)

Kant – Tabla judec rilor și categoriilor (de luat din Critica rațiunii pure, prima parte, in trad. rom. p. 104-112 sau dintr-o Istorie a filosofiei)

Platon – Din Sofistul (la fine, cele 5 categorii)
Aristotel – Cartea Δ din Metafizica (a 5-a), (trad. rom. pp. 160-205)

Principiile și tipurile de argumentare

Xenofan – Despre Unu (trad. rom. p. 180-186)

Melissos – Despre Ființă (trad. rom. p. 290-298)

Aristotel – De caelo (inceputul cu „deducerea” eterului)

Anselm – Proslogion (argumentul ontologic, inceputul)

Descartes – Meditationes... (a III-a)

Kant – Estetica transcendentală (toată, din Critica rațiunii pure și apoi Cele 4 antinomii) (trad. rom. pp. 372-389)

Schelling – Sistemul idealismului (Inceputul)

Fichte – Doctrina științei (Inceputul)

Platon – Dialogul Parmenides (tot)

Tematica filosofiei

Platon – Dialogurile Charmides și Theaitetos

Aristotel – Fizica (tot, sau numai cartea IV)

Aristotel – Metafizica (cartea VII-a)

Augustin – De magistro

Leibniz – Principes de métaphysique

Leibniz – Monadologia

Kant – Logica transcendentală (toată, din Critica rațiunii pure)

Suflet și spirit

Aristotel – De anima

Hegel – Filosofia spiritului (partea a III-a din Enciclopedie)

Hegel – Cap. I despre Spirit din Fenomenologie (trad. rom. p. 247-274)

L. Klages – Spiritul ca t g duitor al sufletului (de consultat o Istorie a filosofiei)

Intellect și rațiune

Hegel – Diferența dintre filosofia lui Fichte și cea a lui Schelling (cca 50 p.) Vol. Studii fil., ed. rom. p. 129-161

Hegel – Despre scepticism (din vol. I). Vol. I din Opera completă in germană.

Dintr-un Dicționar teologic: Deosebirea dintre homousia și homoiousia

Transcendent – transcendental

Kant – Prolegomene

Heidegger – Inceputul din Sein und Zeit

C. NOICA

Textele publicate in această pagină au fost obținute prin bunăvoința domnului Gabriel LIICEANU

Sorin VIDAN
jurnalist, Turnu Severin

Două forme de nemulțumire

Prezum că în cazul lui Nae Ionescu, o discuție în jurul personalității lui Constantin Noica – sau, pentru a fi în ton, a cazului Noica – este de dorit pentru că poate fi prilejul unei necesare limpeziri a unui mod (pe care, personal, îl consider admirabil) de risipire. În *Jurnalul* din 1940 Constantin Noica spunea, superb, că oamenii se definesc potrivit felului în care se risipesc, se pierd. Cum se risipește Constantin Noica? E limpede: prin asumarea religioasă a culturii.

Două nemulțumiri sint legate de această atitudine: una e vociferată de Paul Goma în jurnalele sale, cealaltă de Arșavir Acterian, subțire și politic, în *Jurnal în căutarea lui Dumnezeu*. Paul Goma acuză reclusiunea în trăirea culturii, lipsa atitudinii politice, absența dimensiunii civice. El se declară iritat de faptul că marele filosof întoarce efectiv spatele unui timp atroce, sufocant, și, asemeni domniei-sale, strălucirii săi parteneri de dialog filosofic – Gabriel Liiceanu, Andrei Pleșu etc. Goma invocă în sprijinul tezei „lașității” civice a lui Constantin Noica celebrul pasaj din *Jurnalul fericirii*, fără a șublinia circumstanțele speciale ale episodului. Chestiunea lașității și refugierii culturale se pune, de altfel, în cazul întregii intelectualități. Goma spune, vorbind despre formele de exil, că ar fi fost de preferat mutilarea și lichidarea în exterior, decât scufundarea în cultură, evitarea politicului, a răului, a uriciunii (cum zice Eugen Ionescu) prin cultură, parteneriatul cu răul, astfel intelectualii noștri devenind „victimele consimțământului”. Goma acuză claustrarea în trăirea culturii într-un ev care pretindea, vorba lui Benjamin Fondane, să fim ființe politice (în calitate de cetățeni ai nefericirii sociale), ființe ale cetății, și nu doar ființe metafizice. Goma strică ușor perspectiva mitologică (căzantă ce o avem asupra marilor noastre spirite, însă, până la urmă, agresivitatea și intoleranța sa panichează și obosește. El se consideră singurul aflat în suferință și singurul îngrijorat de proporțiile răului. Cu referire la Constantin Noica: oare ce ar fi însemnat pentru noi ieșirea sa în stradă? exilul? Ar fi modificat lucrurile, judecățile? Ar fi adus într-o lumină specială cărțile sale? În ceea ce ne privește e lucru limpede că esențial rămâne modelul său de risipire de sine, cărțile. Ceea ce a făcut și nu ceea ce nu a făcut.

În cartea amintită mai sus, Arșavir Acterian se arată nemulțumit de modalitatea de risipire a congenerului său. Ca și în cazul lui Emil Cioran sau Mircea Eliade (contrapunându-l pe Eugen Ionescu la bătrînețe) el vorbește despre ratare în absolut. Abandonare a absolutului divin pentru cultură. E vorba aceea celebră a lui Cioran: spirite religioase fără religie.

În decembrie 1987 Virgil Ierunca șublinia acest lucru sub lumina căruia ar trebui să-l privim pe Constantin Noica: el se mulțumește cu filosofia, el se condamnă la filosofie. Pentru el filosofia este o formă a vieții. O filosofie deposedată de tragic (strălucitorul său discipol, Gabriel Liiceanu, va consacra o carte „tragicului”, parcă tocmai pentru a suplini o absență), o filosofie deposedată de obsesia morții, de „ispitele, nu totdeauna liniștitoare, ale transcendenței”. O „artă a fugii” de/din Istorie în imperiul ideilor pure. Un ahoretic. Istoria, absurdul dănuie în jurul cercurilor sale, dar el e absorbit de magica lor muzicalitate, de adincimi. Privirea lui nu se înalță, căutătoare, spre Dumnezeu. Nu pentru că ar trăi în absența punerii problemei ci, parcă, dincolo de ea. Să ne gândim că de la prima sa carte Constantin Noica își precizează poziția: „Dacă ceilalți înțeleg cu inima pe Dumnezeu, cu atât mai bine. Fericiti cei ce pot vedea dintr-odată lucrurile, fericiti cei ce le văd din treacăt, din mers. Eu trebuie să mă opresc pentru a vedea ceva (...) Când mi-am făcut algebra mea, l-am pus întâi pe unu. Nu cred în algebra mea, nu spun că e adevărată. Dar dacă ea are vreun înțeles, atunci unu este singurul ei dător de înțeles. Tot așa îl pun și pe Dumnezeu... Nu cred în lume, nu spun nici despre ea că este adevărată. Dar, dacă o gândesc uneori, n-o pot gândi decât așa: cu Dumnezeu, acolo, la începutul ei, cu Dumnezeu, aci, la prefacerea ei” (*Mathesis*, Humanitas, 1992, p. 64).

Laura GHEORGHIU
scriitor, Timișoara

Constantin Noica – între judecățile și raționamentul culturii

Dar ne-am învățat cu toții să citim prost...¹

1. *Situațiunea*. În patologia vieții cotidiene persistă o maladie foarte gravă: aceea de a nu fi capabili să acceptăm că pot exista discursuri formulate în alt cod decât cel obișnuit. E mai simplu să le preluăm strîmb, proiectînd asupra lor toate neputințele receptării noastre,² ca și cînd ele ar fi trebuit scrise pe măsura multiplilor lectori și nu în concordanță cu unicitatea autorului!

Stirniți de *Jurnalul de la Păltiniș*, numeroși au fost cei ce au făcut dovada unei receptări mai degrabă dictatoriale, obligînd cuvintele lui Noica să respecte semnificațiile pe care le doreau ei. Efectul a fost de două ori contraproductiv. Plasînd fals accentele, s-a ajuns la blocarea accesului real către ideea nicasiană. Pe de altă parte, întregul textului a fost ocultat în (de)favorarea unor părți ce nu-l pot recuza. S-a ajuns astfel la concluzia îndelung comentată a lipsei de înțelegere manifestată de Constantin Noica față de problemele culturii în general, ale criticii literare și artei, în special. A fost acuzat de închinarea la un singur zeu, zeul filosofiei, ca și cînd monoteismul ar fi un viciu, iar politeismul (chiar în forme superficiale), o virtute, prin natura sa. Modelul este vechi. Platon însuși fusese (și mai este) redus la statutul celui care expulzează poezii din cetate, fără ca intonația și motivațiile gestului să fie luate în calcul.

Modul în care Noica și-a definit raportarea la cultură i-a intrigat pe mulți din cei ce se simțeau potențial excluși din cîmpul acesteia. Orgoliile, complexe de tot felul, narcisismele se vedeau așezate în oglindă, ierarhiile păreau obligate să se refacă. Noica propunea o altă scară de exigențe, un nivel al performanțelor care dezavantaja mai mult decât măgulea. În plan uman, reacția a fost firească. În sfera ontologiei culturii, ieșea la iveală o grilă obiectivă – doar provenea din logică – mai greu de trișat și, deci, de acceptat, chiar dacă se dovedea răsplătitoare pentru cei dușuși să i se supună. Această „scară” cuprinde etajul judecății, apoi pe cel al raționamentului (syn-logismos), culminînd cu treapta conceptului. Chiar dacă numele etapelor pot fi (și au fost) discutate, chiar dacă însăși grila ar fi reformulată, un fapt rămîne clar: acela că disocierea se face în funcție de tipul prestației culturale. „Judecata e cea mai ușoară și la îndemîna oricui (judecata de gust, apreciere, critică, constatare, de fapt, de drept); mai greu e raționamentul, syn-logismul: înlănțuirea argumentată, desfășurarea rațională... și cel mai greu e conceptul care, odată obținut, trece dincolo de satul tău.”³ În timp ce judecății îi corespund „reprezentanții” ca Nietzsche, Cioran, Călinescu, silogismul ar fi ilustrat de Heidegger iar la concept au ajuns Platon și Hegel.⁴ În acest context, vedetele vieții culturale de la noi s-au aflat în mare încurcătură, căci Noica dislocase brusc piramida consacrată. În consecință, cultura nu mai putea fi confiscată de critica literară, nici de artele plastice, nici de vreun „individual”. Ea devenea un mod de a te livra cu ochii la sita temporalității, instaurînd primatul lui „ceea ce rămîne”. Universalul se delimitează de imediat, dar și de local, ideea întoarce spatele comentariului, nelăsîndu-se preluată în totalitate de el. Critica literară se vede plasată mai jos decât și-ar fi dorit și se declară exclusă din ring pe motiv de neînțelegere. Încep acuzele de elitism și subordonare forțată a sferelor spiritului față de filosofie.

2. *Literatura*. Prin natura ei, literatura ține de poveste. De ficțiune. Orice gen literar propune o cale de evadare din real într-un tip de lume posibilă. Prin aceasta, scriitorii și criticii consideră că au găsit Soluția. Dar narațiunea, fie ea și „realistă”, nu este decât o reluare pe același palier sau pe unul imaginar a unei/unor fapte ce ar trebui privite și în profunzime. Dar în profunzime, literatura cere sprijin altor registre. Prin urmare, literatura nu poate accede la concept decât trădîndu-și definiția, adică încetînd a mai fi literatură: Plasarea ei pe planul judecății este consecința firească a naturii intime a literaturii și nu o opțiune personală. În acest punct aflăm o poziție care i-ar intriga pe contestatarii lui Noica: „(literatura) trebuie să fie asemenea unui prisos căruia te adresezi de cîte ori ai nevoie. Autorii mari se recitesc periodic.”⁵

3. *Plasticul*. Preluînd în grabă cîteva observații nicasiane din *Jurnalul de la Păltiniș*, și scoțîndu-le din context, mulți s-au simțit datori să remarce lipsa de deschidere a gînditorului pentru artele frumoase. În termenii consacrați, aceasta ar fi o limitare ce limitează și, deci, o contrazicere a năzuinței spre universalul culturii, spre cuprinderea totalizatoare. Ca orice sistem autentic, gîndirea lui Noica se apără de la sine: „Trebuie să ai curajul și modestia de a te restringe la lucrurile unde acumularea îți e posibilă. Fiecărui îi e dată o singură vină a interminabilului, o singură formă de infinitate.”⁶ În plus, fiecare domeniu tinde să ofere un semn, o literă a cunoașterii plene. Locul de întîlnire a acestora te trimite fără să-ți dai seama la întreg. Prin urmare, contează mai puțin/ chiar deloc punctul de pornire. Important e ca drumul să-l

parcurgi corect, pentru că acest fapt îți dă acces la tot restul. „Căci pleci acum, pleci spre o lume pe care o poți găsi de oriunde ai pleca.”⁷

4. *Cultura în ansamblul ei*. Odată startul luat, infinitul devine accesibil. Sau, cel puțin așa pare. Dar, în acest infinit, ierarhizarea arterelor în străzi și bulevarde nu mai poate avea decât rol de ghidaj optim. Fiecare e liber, într-adevăr, să-și aleagă parcul și aleile preferate, dar rătăcirea pe stradele și prin numele de a doua, a treia instanță poate duce la o distribuție acaparatoare a forțelor, uneori a întregii făpturi. Oricare cartier mărginaș are basmul său. Dar cine caută Basmul nu poate întîrzia pe la curțile tuturor prințeselor. Mai presus de cîntecul sirenei, căutătorul trebuie să aibă o sirena invizibilă și cu atât mai atrăgătoare. „Singura soluție... este să fii mereu în atac, să nu fii pasiv, lăsîndu-te cotropit. Cultura, sub latura informației, te înghite dacă nu o ataci cu cîteva idei.”⁸ Astfel că nu putem să-l acuzăm pe Noica de marginalizarea culturii, pentru că marginalul nu poate copleși. Este mai degrabă un tot în care trebuie să știi să cauți dacă vrei să găsești. Dacă Noica prelua ideile din filosofie, aceasta nu însemna că ar refuza dreptul altora să utilizeze alte idiomuri. Căci „totul incipe în cultură.”⁹ Dar totul, cu condiția să nu contrazică firea culturii, adică să nu o forțeze a deprinde un singur discurs, vestimentația unei forme de exprimare. Pentru a putea exista activ, cultura nu poate fi – în gîndirea nicasiană – decât mediu intern, singele fără de care individul dar și grupul nu pot să-și afle temei. Cultura trebuie să fie temelul intim dător de Cale, de sensuri și, în același timp, trebuie să fie locul de întoarcere din orice incursiune. Un nucleu care să trimită în lume și la care să se întoarcă fiul risipitor.

5. *Rezoluție*. Atunci cînd Noica spunea despre sine că a fost nu un autor, ci posedatul unei idei¹⁰ devenea automat mărturisitorul acesteia. Oricine se poate exersa în poveste, în comentariu, atunci cînd ideea nu pulsează în el sau cînd nu este deloc. Dar acțiunea ei nu poate sta nici sub voia celor din jur, nici sub încadrările și delimitările sferelor spiritului. Ideea presupune o disciplină – greu de acceptat în afara ei. Ea impune o devenire continuă, o duminire, inhibînd ferestrele spre imediat, spre temporal ori subiectiv. De aceea, ea obligă la autenticitate și coerență. De aceea, „nu există fericire dincolo de cultură.”¹¹ Fericirea este un lucru rar, pe care toți îl caută ignorînd, de cele mai multe ori, urcușul. De aceea „nu te iartă dacă ești fericit. Am simțit limpede asta – spune Noica – în ceasul reinvierii mele.”¹²

1. C. Noica, *Cuvînt premeritor la Platon, Republica*, E.S.E., 1986, pag. 7.

2. Aceasta ar fi o aplicație ilegală a legii proiectivității percepțiilor.

3. C. Noica, *Jurnal de idei*, E. Humanitas, 1991, 222, pag. 277.

4. cf. *idem* și *Jurnalul de la Păltiniș*, pag. 133, E. Humanitas, 1991.

5. G. Liiceanu, *Jurnalul de la Păltiniș*, ed. cit., pag. 77.

6. *Jurnal de idei*, 8 pag. 18.

7. *Jurnal filosofic*, E. Humanitas, 1990, pag. 83.

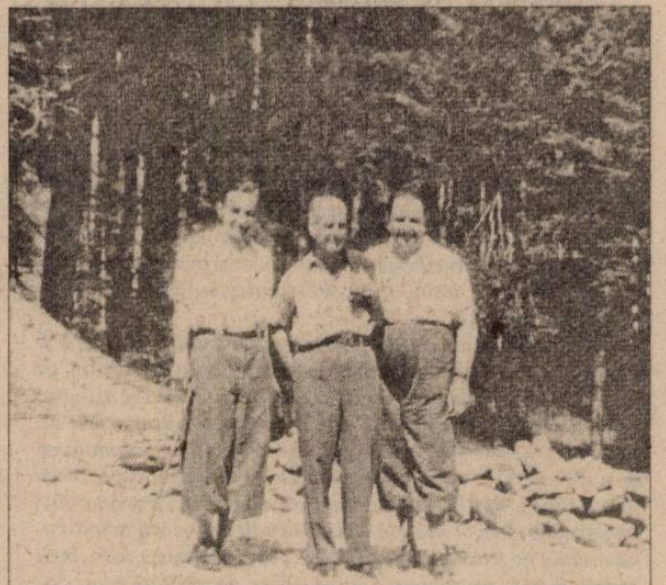
8. *Jurnalul de la Păltiniș*, pag. 77.

9. *Jurnal filosofic*, pag. 89.

10. *Epistolar*, pag. 32, E. Humanitas, 1996.

11. *Jurnal de idei*, 141, pag. 76.

12. *Jurnal de idei*, 2, pag. 23.

Alexander BAUMGARTEN
asistent universitar, Cluj

Multiplele accepții ale uni-versității

M-aș incumeta să evoc¹ memoria lui Constantin Noica reamintind un studiu al filosofului publicat în 1943 în *Izvoare de filosofie*, pe care revista *Echinox* l-a republicat în anii din urmă: „Unu și multiplu”. Textul proiectează o spectaculoasă tipologie a întâlnirilor unului cu multiplul în care, pe rând, unul se va regăsi în multiplu fie ca repetiție, fie ca o variație a identicului, fie ca o regăsire în individualitățile multiplului sau, în cele din urmă, ca o neîmpărțită împărțire a unului în multiplu. Ultimul tip pare să fie cel generic, pe care celelalte îl realizează mai mult sau mai puțin desăvârșit.

Dincolo de aceste tipuri diferite ale aceleiași întâlniri între unu și multiplu, cred că merită interogată întâlnirea însăși, adică ceea ce este comun acestor tipuri diferite. Gîndul filosofului a fost, la rîndul lui, orientat spre această interogare în toate cărțile care au urmat, iar modul comun al tipologiilor evocate și-a primit buna descriere: unul care se distribuie fără să se împartă. În toate cele cinci tipuri de întâlnire unul găsește și întemeiază multiplul, fără a se pierde decît aparent pe sine. Dacă tipul comun al întâlnirii și-a găsit buna descriere, el nu și-a primit, totuși, și bunul său nume, filosoful recurgînd în finalul textului la sintagma „unu-multiplu”, în care absența conjuncției „și” sugerează unificarea totală dintre termenii raportului.

Aș dori în cele ce urmează să propun un cuvînt care să prindă în înțelesul său tipologiile celor cinci întâlniri ale unului cu multiplul din textul filosofului. Mă situez cu această îndrăzneală în spațiul spinos și drag filosofului al terminologiei filosofice românești.

Cuvîntul asupra căruia propun reflecția și căruia i-aș povesti istoria aparține limbii latine: *universitas*. El înseamnă, în sensul lui comun, *totalitate*, și îl întîlnim cu sensul acesta la Cicero, sau *comunitate* la Domitius Ulpianus (în secolul III d.Hr.). Cu acest ultim sens regăsim cuvîntul în anul 1215, într-un document papal în care comunitatea profesorilor și studenților parizieni este numită *universitas magistrorum et scholarium*. Documentul a fost fatal pentru soarta acestui cuvînt care, printr-o generalizare operată ulterior de toate limbile moderne, a ajuns să desemneze o instituție în locul unui concept. Abia Martin Heidegger, într-o conferință celebră („Was ist Metaphysik?”) din 1929, va propune regîndirea instituției universitare ca pe o multiplicitate în care, după vorba filosofului român, regăsim un unu care se distribuie fără să se împartă. *Universitas* a fost monopolizat de numele unei instituții, iar terminologia filosofică l-a pierdut.

Totuși, dincolo de această evoluție, cuvîntul *universitas* mai are în limba latină o accepție, mult mai importantă pentru întîlnirea unului cu multiplul și pentru vocabularul filosofiei decît sensurile anterioare. El însuși este format din numeralul *unus* și din substantivul *vector*, care înseamnă a (se) răsuci, a (se) întoarce. Cuvîntul ar trebui să desemneze calitatea tuturor multiplurilor de a se întoarce, de a se „răsuci” către unu, indiferent de tipul particular de raport pe care l-ar întîlni cu el. Dar pentru că etimologia este una dintre cele mai slabe tipuri de argumentare ale filosofilor, iar sensul unui cuvînt este dat (după vorba unui maestru vienez) de ocurențele lui, ar trebui să înlăturăm această cercetare etimologică.

Și totuși, o surprinzătoare ocurență ne face să stăruiem în ipoteza valabilității sensului etimologic al cuvîntului. În tratatul *Monologion* (1076), Sf. Anselm din Canterbury, stăruiind el însuși asupra raportului generic dintre creatură și creatorul ei, desemnează multiplul creaturii raportate la unitatea creatorului cu

termenul *universitas*: „Rămîne acum de discutat cu privire la uni-versitate (*universitate*) lucrurilor care sînt printr-un altul: în ce fel sînt prin substanța supremă, fie pentru că uni-versitatea (*universitas*) lor se datorează acesteia, fie pentru că materia a fost a celor uni-verse (*universorum*)” (*Monol.*, 153 b-c).

În acest text, deși straniu pentru limba română din cauza instituției care a monopolizat semnificația cuvîntului, *universitas* desemnează calitatea lucrurilor multiple raportate la unu, dar care rămîn totuși multiple avînd o „versiune” a lor care ține de unu, fie că acest lucru duce, după vorba lui Constantin Noica, la o repetiție, la o regăsire sau la o pierdere a unului în multiplu.

Cred că termenul *uni-versitate* poate numi cu succes posibilitatea unei relații între unu și multiplu. Pe de altă parte, vocabularul filosofic al unității în limba română este deosebit de sărac: după ce Timotei Cipariu oscilase între *unitate* și *unimé* (1861 – *Elemente de filosofie după W. T. Krug*, Blaj, p. 243), în limba română termenul care va desemna raportul unului cu multiplul va fi „unitate”. Dar termenul este prea rigid, căci aplicarea lui conduce la întrebarea: dacă între multiplu și unu este doar o unitate, cum se face că multiplul nu se resoarbe definitiv în unu? Ce face multiplul pentru a rămîne multiplu înaintea unului? Aș spune, făcînd apel la termenul mai sus analizat, că el are *universitate*.

Pe lângă *unitate*, limba română amintește și *universal*, termen care a păstrat compunerea cuvîntului în discuție și i-a făcut intrarea în terminologia logicii, unde genul ca universal mărturisește o *universitate* a multiplului, opusă *diversității* aceluiași.

Să coborîm mai în adîncime, în limba greacă, unde *monotropia* (care este echivalentul etimologic al lui *universitas*) înseamnă, la Plutarh de pildă, mod de viață simplu, ba chiar sinceritate. Deși Platon nu folosește cuvîntul, el izează în dialogul *Hippias minor* de antonimul lui: *politropia*, cuvînt cu o carieră proprie în filosofia românească. În dialog, Platon opune *politropia* lui Ulise unei simplități nediferențiate a conștiinței lui Ahile, pentru a căuta, în alte dialoguri, un model comun al lor, adică o întîlnire a conștiinței de sine versatilitate a lui Ulise cu simplitatea cu un acces privilegiat

la adevăr a lui Ahile. Aș spune fără ezitare că acest model comun căutat este o *monotropia*, echivalentul latinului *universitas*.

Am făcut acest excurs pe jumătate filologic pentru a da putere cuvîntului „universitate” în limba română și pentru a-i recunoaște conceptul în textul lui Constantin Noica. Nu se cuvine deloc să încheiem acest text în nota optimistă a unei propuneri de folosire a cuvîntului în terminologia filosofică românească „de azi înainte”, pentru că acest lucru îl va decide limba, stăpîna pe cuvintele ei. Dar putem semnala lipsa unui cuvînt adecvat conceptului descris.

Apoi, poate fi atrasă atenția asupra frumosului raport între unu și multiplu creat de uni-versitate: unul se distribuie fără să se împartă, multiplul își întoarce „fața” către unul fără a fi resorbit de acesta din urmă. Este posibil ca acest concept să se potrivească studiului lui Constantin Noica: toate cele cinci tipuri de uni-versitate, care se actualizează cel mai bine în ultimul raport („unu-multiplu”).

Aș vrea să dovedesc această ultimă afirmație tot cu un text al Sf. Anselm, nebănuind de mult înrudit cu filosoful român: la capătul aceluiași tratat, Sf. Anselm vorbește despre credință ca loc de întîlnire a unului creator cu multiplul creat, astfel încît credința devine un tip de *universitate*. Iar autorul tratatului spune că limba ar putea exprima această relație prin două prepoziții, dacă rostirea le-ar compune: în (*in*) și spre (*ad*): „Eu cred că acest lucru (credința – *n.n.*) se poate rosti la fel de bine mai scurt, dacă în loc de «a tinde spre esența supremă crezînd» am spune «a crede în esența supremă»”.

Or, gloria filosofiei lui Constantin Noica, locul din care pornesc tezele celebre ale contradicției unilaterale, ale maladiilor spiritului, ale devenirii întru ființă, a unului-multiplu, era descoperirea în limba română a unei prepoziții care, la filosof, devine operator ontologic: *întru*, văzută ca o întîlnire între prepozițiile *in* și *spre*. (Unu-multiplu este unu întru multiplu.) Nimic altceva aici decît sensul anselmian al *universității*.

¹ Acest text a fost prezentat la comemorarea a zece ani de la moartea filosofului, la „Saloanele Rebreanu”, Bistrița, 15 noiembrie 1997.

Ediții postume din opera lui Noica

În cei opt ani postrevoluționari (1990-1997), Editura Humanitas, deținătoarea dreptului exclusiv de editare a operei lui Noica, a publicat 19 titluri: **Rugați-vă pentru fratele Alexandru și Jurnal filozofic** (ambele în 1990), **Jurnal de idei** (1991), **Pagini despre sufletul românesc**, **Simple introduceri la bunătatea timpului nostru**, **Introducere la miracolul eminescian**, **Mathesis** și **Eseuri de duminică** (toate în 1992), **Modelul cultural european**, **Carte de înțelepciune** (antologie Humanitas) și **De Caelo** (în 1993), **Semnele Minervei** (1994), **Schiță pentru istoria lui «Cum e cu putință ceva nou»** și **Concepte deschise în istoria filozofiei la Descartes, Leibniz și Kant** (ambele în 1995), **Sentimentul românesc al ființei**, **Cuvînt împreună despre rostirea românească și Între suflet și spirit** (în 1996), **Șase maladii ale spiritului contemporan** și **Manuscrisele de la Cîmpulung** (în 1997). Neputînd la socoteală antologiile de publicistică, proiectate sau nu de autor, trei dintre aceste titluri nu au avut ediții antume: **Rugați-vă pentru fratele Alexandru**, **Jurnal de idei** și **Manuscrisele de la Cîmpulung**.

Tirajele însumate ale edițiilor Humanitas au atins aproape o jumătate de milion de exemplare. Tirajele per titlu au scăzut treptat – de la 100.000 de exemplare în 1990 la 3-4.000 de exemplare în 1997 –, reflectînd mai curînd o evoluție generală, bine cunoscută editorilor români de carte, decît diminuarea interesului publicului față de Noica. Sondajele Editurii Humanitas în rîndul cititorilor continuă să-l plaseze pe Noica în topul autorilor români preferați, imediat după Eliade și Cioran.

Oana BĂRNA

Z. ORNEA

Marginalii la „cazul Noica“

Dacă privim lucrurile mai atent, Constantin Noica a fost „un caz“. Încă de la debut. Născut în iulie 1909 într-o familie avută, de moșieri din Teleorman, frecventând școala primară și liceul la București, își începe activitatea publicistică încă licean fiind (în 1927). Apoi, devenit student în 1928, firește la Litere și Filosofie (până în 1931 când își ia licența), continuă într-un ritm trespădant publicistica, în spațiul căreia se păstrează și de acum încolo, până spre 1940-1941. Și nu practică, cum s-ar crede, publicistică pe teme de filosofie a culturii – cum ar fi fost firesc –, ci una pe teme generale. Comentează filme, cărți, spectacole de teatru, evenimente, iar în 1935 este redactor angajat la ziarul *Credința*, condus de Sandu C. Tudor, unde scrie de toate, aproape zilnic, inclusiv comentariu politic. (S-a adunat, până acum, această publicistică abundentă, în două masive tomuri la Editura Humanitas, și această ediție e departe de a se fi încheiat.) Întrebarea e de ce a făcut-o? De obicei, atunci, un tânăr la Litere făcea publicistică de toată mîna pentru a-și procura mijloace de întreținere. Dar Noica, s-a văzut, era un student cu venituri asigurate de acasă, și n-avea nevoie de alergătura cotidiană după mijloace de trai. Mai bine și mai normal ar fi fost să-și fi petrecut vremea în lecturi filosofice, la bibliotecă sau acasă. Urmărea, oare, pur și simplu să se exerseze în ale scrisului, pentru ca, apoi, când se va dedica exclusiv filosofiei, să aibă îndemnare? Greu de spus. Rămîne însă faptul, nud și edificator, că mai toți colegii de generație, viitorii Criterioniști, s-au făcut remarcăți, de prin 1927-1928, în publicistică, unde se impuseseră ca nume știute. Dar iar mă întorc pentru a observa că și Eliade și Cioran și Comarnescu, Sebastian și alții se foloseau de această publicistică pentru nevoile tinerești ale coșniței. Ceea ce Noica, cu înfloritoarea sa situație materială, n-ar fi avut nevoie. Rămîne să acceptăm faptul că, indiferent de starea materială, se comporta asemenea tuturor colegilor săi, cheltuindu-se într-o publicistică cam fără relief. Ceea ce nu se întîmpla cu Eliade, Sebastian, Cioran care, de la început, s-au impus printr-o publi-

cistică semnificativă. Nu a început Eliade, în 1927, să publice, în *Cuvîntul*, acel premonitoriu ciclu de articole, «Itinerariu spiritual», care a definit, de fapt, credo-ul generației sale? Nimic de această dimensiune în publicistica destul de oarecare a lui Constantin Noica. Iată, negreșit, semnul unui „caz“ greu de explicat, oricîte explicații am invoca.

Dar paralel cu această revărsare publicistică, scrie și – se putea altfel? – filosofie. În 1934 i se premiază, de către Fundația pentru literatură și artă regele Carol al II-lea, manuscrisul de debut **Mathesis sau bucuriile simple** (premiul a constat în tipărirea manuscrisului în seria „operele premiate ale scriitorilor tineri needitați“). În 1936 își publică volumul, cu titlu prea lung, **Concepte deschise în istoria filosofiei de la Descartes, Leibniz și Kant** (premiat de Academia Română). Un an mai tîrziu, în 1937, vestita azi **De caelo. Încercare în jurul cunoașterii și individului și Viața și filosofia lui René Descartes**. Vor urma, până la **Jurnalul filosofic** din 1944, alte trei cărți, dintre care una, tot din 1944, e intitulată **Pagini despre sufletul românesc**. În toate aceste lucrări, să le numim de început (în comparație cu cele din 1970

continuat prin a comenta capitole din istoria gîndirii filosofice universale, domeniu pe care – cine nu o știe? – apoi îl va abhora, socotind că în acest gen originalitatea unui cugetător, care își merită numele, nu se poate manifesta. Irosirea forțelor intelectuale în domenii ale comentării operelor unor filosofi dinainte e contraproductivă, totul trebuind să fie investit în desfășurări originale. Ba chiar Noica, adeptul filosofiei de tip subiectiv, iraționalist și antiscentist, are, în patrimoniul lucrărilor sale de început, o carte despre, pur și simplu, **Viața și opera lui René Descartes**, figură emblematică pentru filosofia raționalistă. Se poate contradicție mai apăsătoare pentru ceea ce a devenit, apoi, filosofia lui Noica? Sint, cred, aici, elemente ale „cazului“ său (mai puțin comentate) neobișnuite în istoria culturii noastre. Chiar și preocupările filosofului în anii săi din urmă pentru fenomenul spiritual românesc le aflăm, totuși, intuite în considerațiile sale mai timpurii la cărți precum **Învățăturile lui Neogoe Basarab către fiul său Teodosie**. Nu e vorba numai de faptul că filosoful, la 18 ani, l-a citit pe Kant și, apoi, va refuza toate celelalte arte și zone ale culturii ce ies din sfera filosofiei. Și nici n-am

flamant, fără a pomeni de episodul său legionar din 1938-1941? Nu voi relua aici ceea ce am tratat cît se cuvenea în cartea mea, din 1995, **Anii treizeci. Extrema dreaptă românească**. Țin numai să menționez că angajarea lui Noica pe această cale s-a produs (în comparație cu alți colegi de generație) mai tîrziu, tocmai în decembrie 1938, adică după asasinarea lui Corneliu Zelea Codreanu. Aflat, atunci, la Paris, cu o bursă de studii, i s-a părut că această asasinare dictată de regele Carol al II-lea e o faptă profund imorală (și era!) și că are datoria să reacționeze, tot moral, optînd pentru crezurile tinerei generații de extremă dreaptă. Am citat în carte o implorătoare scrisoare a lui Petru Comarnescu către Noica din 23 decembrie 1938: „Personal, ca prieten și ca intelectual, ca modest coleg într-ale filosofiei și artei cu tine, socot că faci o mare greșală prin noua ta atitudine, mai ales că nu ești un luptător și nici un politician de rînd... Regret că ești un cleric trădător și că trădezi pentru niște himere și rudimente – cărora inima ta generoasă și imaginația ta plină de ethos le-a dat un conținut și un sens de care nu au fost vrednice... Suferi, dar suferi în gol, Dinule“. La care, trei zile mai tîrziu, Noica răspunde, convins în dreptatea opțiunii sale: „...Eu nu caut, acum, decît să fiu vrednic de jertfa pe care cineva din mijlocul nostru a *consimțit* s-o facă pentru noi toți. Iar aici nu încap vorbe de nici un fel de idolatrie și de nici un fel de acțiune «teroristă». Ba de opusul amîndurora, de interiorizare desăvîrșită“. Nu s-a înregimentat, practic, mișcării legionare, ci i-a apărut credo-ul ideologic. Iar în 6 septembrie 1940, o dată cu proclamarea statului național legionar, a devenit prim redactor (adică redactor-șef; altcineva era director) la ziarul mișcării legionare *Buna vestire*, scriind numeroase articole. Va fi destituit, datorită unui articol semnat de director care l-a infuriat pe Ion Antonescu, la 15 octombrie 1940, continuînd să creadă în convingerile legionare. Întrebarea, desigur, e dacă s-a dissociat vreodată de acest episod de la 31-32 de ani? Toate indiciile conduc la un răspuns negativ. Dar deasupra acestei „rătăcirii“ (avem, oare, voie s-o numim astfel?) rămîne opera, profundă, mereu citită și citată. E probabil că aceasta din urmă e mai importantă decît orice episod biografic, fie și

25 febr. 1940

Ieri seară conferința lui Noica. Mi-a plăcut mult: structură solidă, convingere și poezie. St. Augustin ondoyant de vie. Am simțit toată primejdia pentru sufletele mai neclare; le poate da libertăți de care nu știu să se folosească sau se folosesc rău. Un tic la gură, mușcă tot timpul buzele; m-a izbit expresia cu totul deosebită de expresia lui foarte blîndă. Cum vorbea, lucea ceva farouche în ochi și mușcătura buzelor m-a frapat. Fizionomia era cu totul schimbată. Am înțeles ce spunea Dupront: e fanatic. Dar acest fanaticism îmi pare totuși suprapus. Din natură e un reflectat. Cine poate decide despre natura unui om? Ondoyant et divers.

Alice VOINESCU

(Jurnal, Ed. Albatros, 1997, pag. 174)

încoace), inclusiv cele două **Anti-Goethe și Povestirile despre Hegel**, elaborate în acel răvășitor exil de la Cîmpulung (1949-1958), filosoful își dă măsura înaltului său spirit. Ceea ce e de observat în destule din aceste cărți e faptul că Noica a început și a

lua în sprijin, aici, multele, totuși, articole de început în care a comentat cărți de literatură, spectacole de teatru, filme și alte asemenea. Contrarietatea, ca să nu spun antinomia, nu-trec, până tîrziu, ceea ce se numește „cazul Noica“. Aș voi numai să subliniez că acel ciclu național al cărților lui Noica din anii optzeci, atît de discutat și imputat, are, totuși, rădăcini în bibliografia de început a filosofului. După cum refuzul lui Caragiale ca să nu spun, de-a dreptul, respingerea operei marelui dramaturg – o adevarată, cred, „maladie“ a *weltanschauung*-ul noicist – trebuie înțeles ca rezultat al unei anume tipologii spirituale. Între Eminescu și Caragiale, filosoful nostru a optat, decis și definitiv, pentru marele poet, despre care nu pot să nu menționez că a articulat enormitatea apelativă „omul deplin al culturii românești“, ceea ce e aproape o aberație, care, de ce aș ascunde-o?, a contribuit la acea atmosferă cultică, negatoare a spiritului critic, contribuind la mortificarea idolatrii a operei eminesciene. Sint toate acestea, și încă destule altele, componente ale „cazului Noica“. Dar, cred asta cu tărie, filosoful a avut noroc cu carul. Elevii școlii de la Păltiniș, care îi datorează enorm dascălului sau învățătorului lor, l-au salvat efectiv, în anii optzeci, ținîndu-l strict depărtat de cercurile protocroniste, păzindu-l să nu li se alăture. Marii săi ucenici, adevarate personalități, l-au slujit înțelept pe filosof, nelăsîndu-l să se îndrepte acolo unde îl cam trăgea ața.

În sfîrșit, cum am putea discuta despre „cazul Noica“, mereu socotit in-

Constantin Noica aparține acelor, deloc numeroși, filosofi români care au încercat, fără să părăsească țara, să construiască o operă originală, de-a lungul unei epoci marcate de tragismul tulburărilor violente. Ca și alții înaintea lui, s-a izbit de modernitatea pe care a încercat s-o interpreteze.

Înainte de accidentul morții sale, dobândise un statut singular în peisajul intelectual românesc, cel al unui înțelept retras în mica sa cămăruță, izolat în munții din sudul Transilvaniei unde primii săi discipoli, tineri admiratori, prieteni din emigrație veneau să-l viziteze, să discute cu el, să facă schimb de idei și de amintiri. De la sfârșitul anilor '60, după încercarea domiciliului obligatoriu de la Cîmpulung, publică regulat cărți, eseuri, articole critice, chiar și câteva poeme. Dar ceea ce l-a transformat într-un guru, exponent al unui fenomen social depășind cu mult cercul strîmt al inițiatorilor în filosofia antică sau hegeliană, a fost tentativa lui de a reinoda cu tradiția fundamentării unei ontologii naționale, mai precis, etno-naționale, plasîndu-se într-o genealogie începută de Eminescu și continuată de Lucian Blaga, reinnoită sumar de Vulcănescu, care l-a influențat decisiv.

Deși avea predecesori prestigioși, ambiția lui Noica viza mai sus, el dorea să răspundă provocării gândirii contemporane, formulate de Heidegger, al cărui discurs l-a inspăimîntat la sfârșitul anilor '30, cînd a fost prima oară în Germania. De fapt, o mare parte din opera tîrzie a lui Noica este consacrată definirii unei ontologii etno-naționale, răspuns localizat (în *Jurnalul de la Păltiniș*, Liiceanu vorbește despre un răspuns provincial) dat deconstrucției heideggeriene a modernității, sau mai precis metafizicii originare a gândirii occidentale care implinește această modernitate. În cartea mea consacrată constituirii gândirii naționale în România, cred că am arătat în mod onest în

Claude KARNOUOH
profesor de filosofie, Budapesta

Mirajele trecutului

ce măsură acest răspuns, în pofida preocupării autentice pentru ravagiile modernității, și-a ratat ținta pentru că aparținea încă (și tot timpul) sentimentului nostalgiei pentru un trecut nedesprins de mitologizările istoriciste, unde se întînesc atît spiritul poporului reconstruit de Herder și împlinirea sa în statul-națiune în filiația hegeliană, ajungînd, în cele din urmă, la comunismul național ceaușist. Eșecul era prezent chiar la sursa acestei gândiri, în ocultarea problematicii modernității însăși ca punct de plecare și de focalizare a „românității” gîndită și împlinită grație produselor filosofiei moderne (post-carteziene) de către istorie ca povestire a trecutului construit în contemporaneitate, de către lingvistică – unificatoare a dialectelor într-o limbă națională, de către politică – adaptarea instituțiilor țării la normele occidentale, de către economie – ca deschidere a spațiului suveranității în fața schimburilor internaționale (cf. Zeletin): ansamblu de realizări care poartă un nume recunoscut mondial – România.

Eșecul lui Noica ține de un răspuns fals (dat, de asemenea, unei probleme false): sfida modernității. De aceea, de-a lungul anilor 1970-1980, pînă la moartea sa, dincolo de opera lui pedagogică de inițiere în filosofia antică, el a reprezentat polul de referință al protocronismului reinnoit, care permitea multor semidocti să neglijeze atît originile metafizice ale comunismului în maniera sa de a fi modern, cit și propriilor lor aspirații către o societate și mai modernă, întrupată în visele de bunăstare, vise împlinite în Occident. În mod public Occidentul era criticat pentru că distrugea tradiția (care?) și în același timp era chemat în aju-

torul unei țări care se epuiza în construcții faraonice pentru a realiza o dezvoltare autonomă, imposibilă de cînd globalizarea devenise realitate. Dovezile observațiilor mele sînt în fața noastră. După căderea comunismului, lecțiile lui Noica și-au demonstrat vacuitatea, protocronismul regăsindu-și comportamentele obișnuite; ei împletesc cununi de lauri gînditorului originalității românității, lansîndu-se în același timp în cea mai feroce luptă pentru dobîndirea de meschine beneficii economice postmoderne. Ei lansează salve de incantații encomiastice, îl instalează pe filosof în panteonul gloriilor naționale aparate de imunitate pentru a nu fi obligați să răspundă la problemele stînjinite roșii ridicate de opera sa și meditațiilor dureroase pe care, în mod normal, ea ar trebui să le suscite.

Doar după căderea comunismului s-a putut constata cum Noica, vrînd să fie un Heidegger român, l-a interpretat greșit pe cel considerat de Leo Strauss cel mai important gînditor al secolului. La Heidegger, nici un fel de nostalgie a trecutului deja modern nu stînjește activarea destinului irepresibil al modernității care se realiza în diverse încarnări, inclusiv cele care se referă la o tradiție devenită obiect al analizei, element al unei obiectualități generalizate și nu starea unei experiențe existențiale, care nu poate fi decît discurs al mitului (revelație a desprinderii din haosul originar) și gestică a ritului (apel la prezența transcendentului în forme pămîntești, prezența zeilor). O viziune retroproiectivă a ceea ce am pierdut definitiv, vorbirea sinelui – pe care doar foarte puțini poeți o mai pot exprima în cuvinte – cum a făcut-o tinărul Blaga – și în același timp proiecție a iluziilor

metafizice ca dublu al lumii reale în care se produce uitarea ființei; adică uitarea devenirii ființei în limitele ei, unde omul este redus la sinele său în originalitatea umanității sale poetice (*poiésis*) și la adevărul experienței existențiale a finitudinii lui.

Dorind să salveze „românitatea” de la naufragiul în modernitate, de fapt de folclorizarea comercială, Noica n-a făcut decît să disimuleze devenirea printr-un dublu al cărui motto hegelian e de mult cunoscut: sensul istoriei ca realitate rațională. În acest sens, Noica n-a fost decît un emul tardiv al marelui berlinez la care a adăugat puțin Herder și ceva Fichte din *Discursul despre națiunea germană*.

L-am întîlnit de două ori pe Noica și am avut două lungi conversații cu el. Eram la etajul cafenelei Le Cluny, la Paris, prin 1984 și 1985. Am discutat despre *Rostirea și Sentimentul românesc al ființei*. I-am împărtășit dezacordurile mele, dar dincolo de argumentație el a ascultat cu atenție observațiile extrase din lucrările mele în legătură cu hermeneutica versificației populare. Dar nu conținutul dialogului mi s-a întipărit în memorie, ci vivacitatea privirii, atenția acordată interlocutorului, privirea unei vulpi la pîndă, sensibilă la modificările expresiei faciale, gestuale, a mimicii care însoțește argumentația, cînd ea este rezultanta unei dorințe autentice de a convinge. Și, mai presus de orice, păstrez amintirea unei fraze care m-a ajutat să-mi depășesc blocajele gândirii care ne zăvorăsc într-o capcană nevolnică. „Tinere, mi-a spus el, nu-ți pierde niciodată timpul în confruntarea cu idei slabe”. Cred că l-am înțeles renunțînd la zadarnicele dezbateri contradictorii specifice pretinselor științe umane și, poate, dedicîndu-mă, în felul meu, dejucării capcanei istoriciste a ontologiei ființei naționale devenită onto-teologia statului națiune. O idee, de fapt, foarte modernă.

20 noiembrie 1997

Recent au apărut cîteva scrieri inedite ale lui Constantin Noica, grupate sub titlul *Manuscrisele de la Cîmpulung – Reflecții despre țărînimă și burghezii*, datînd din perioada 1951-1953. Este vorba de 15 caiete ce cuprind studii socio-economice, note de lectură din Dilthey, Simmel, Croce, Sombart etc. și 19 scrisori adresate lui Gheorghe Staicu, economist ce se afla în bune raporturi cu Noica pe durata exilului său impus de la Cîmpulung (1949-1958) și care îl găzduiește în casa sa pîrintească. Aceste scrieri acoperă un interval de 14 ani despre care lipsesc însemnările din jurnalul lui Noica: *Jurnalul filozofic* rezumă perioada 1939-1944, iar *Jurnalul de idei* începe cu adnotări din 1958, re-luate după eliberarea din închisoare, în 1965 (anul redactării lui *Rugați-vă pentru fratele Alexandru*). S-ar părea că Noica a ținut un jurnal și pe perioada domiciliului său forțat, însă acesta a dispărut odată cu arestarea sa. Nu putem reface cu exactitate traseul intelectual al lui Noica din această perioadă: informațiile ce ne-au parvenit se rezumă la relatări disparate: în *Jurnalul fericirii Steinhardt* descrie o întîlnire cu Noica din primăvara lui 1953 din care putem deduce că timpul petrecut la Cîmpulung i-a fost extrem de benefic: „aflu că la Cîmpulung vine lume multă de tot, că Dinu citește, expune, rezumă, întreabă, răspunde, comentează”. Tot din aceeași perioadă – februarie-mai 1953 – datează și studiul *Burghezii*, ce constituie de fapt partea cea mai substanțială a *Manuscriselor de la Cîmpulung*. Noica își explică demersul prin faptul că Zeletin a abordat acest subiect dintr-o perspectivă „marxistă” (însă, în sensul bun, nepolitizat), în timp ce Madgearu raportează burghezii exclusiv la „lumea țărînească”. Caracterizarea pe care Noica i-o face lui Zeletin este marcată de subiectivism: „dacă gîndul lui Zeletin a fost recunoscut drept marxist, în mișcarea lui gîndul este hegelian ca adevărat”. Zeletin nu numai că poate fi raportat la Hegel, ci a găsit și „ceva din inspirația hegeliană originară”. Este clar că interpretarea lui Noica nu ia în considerație premisele reale ale *Rostului și destinului burgheziei românești* a lui Zeletin, ci încearcă să-i supraliciteze sensul filozofic, restul rămînd pe un plan secundar.

Noica se dovedește a avea o oarecare ina-

Radu CARP
preparator universitar, București

Un alt Noica

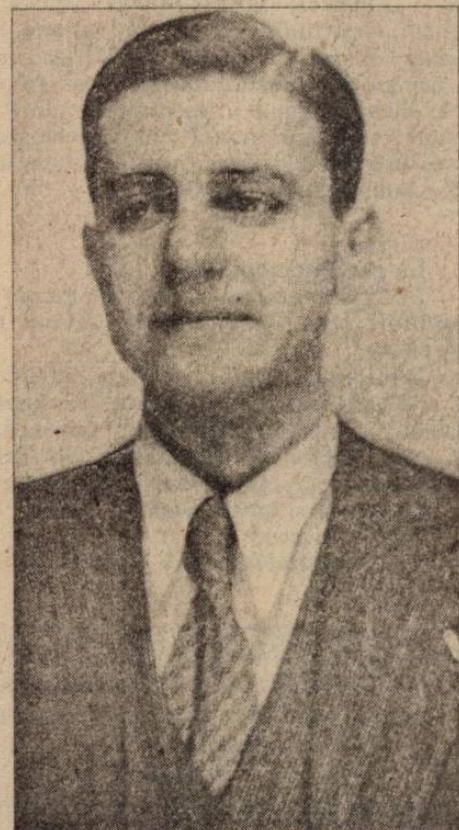
petență pentru explicațiile strict sociale ale fenomenelor istorice, fiind un simplu observator al acestora: așa se explică de ce leagă afirmația lui Zeletin potrivit căreia burghezii români a fost un „modest episod” în expansiunea burgheziei engleze de constatările sale personale privind „mormintele de englezi din cîmîturul de la Sulina”. În mod similar, Noica este convins de utilitatea „lucrărilor în stil mare”, cu condiția „să existe un interes pentru acestea” atunci cînd explică eșecul proiectului de construire a unui canal între Dunăre și Marea Neagră în secolul trecut. Desigur, am fi tentați ca în acest fragment să găsim o posibilă explicație pentru poziția neutră a lui Noica în legătură cu arhitectura faraonică din timpul comunismului, însă atitudinea sa își găsește singura justificare posibilă în poziția filozofică pe care autorul și-o asumă în permanență. De altfel, Noica se și declară „un laic în materie” atunci cînd analizează apariția băncilor românești. Discursul său își recunoaște explicit limitele și ca atare nu-i putem atribui decît o valoare pur formală.

În dezvoltarea istorică a burgheziei, consideră Noica, au existat patru momente: liberalismul, naționalismul, imperialismul și socialismul. Toate combinațiile dintre acestea sînt posibile; analiza lui Zeletin ar reprezenta un exemplu de împletire a liberalismului cu socialismul, în timp ce Manoilescu sau Madgearu ar fi reprezentanții perspectivei naționaliste asupra burgheziei. Punctul de vedere al lui Noica în legătură cu neo-liberalismul este fundamental greșit: după opinia sa, acesta ignora „națiunea”, ceea ce de fapt nu ne spune nimic despre temeiurile sale, precum și „intervențiile omului”. Explicația sa este că burghezii, neputînd să rezolve problemele pe care tot ea le-a ridicat, încearcă să diminueze importanța principiilor legate de *laissez-faire* și să facă unele concesii puterii de comandă a statului. Neo-liberalismul ar fi deci o ultimă încercare a burgheziei

de a domina sistemele economice. Situîndu-ne pe pozițiile lui Noica, ar fi greu de explicat resurgența politicilor neo-liberale din anii '80 și apariția teoriilor legate de statul minimal, posterioare scrierii *Burghezii*. Este discutabil dacă burghezii (recte clasa de mijloc) a dorit să reformuleze tezele liberalismului clasic pentru a supraviețui politic, însă greu se poate contesta faptul că o doctrină nu exprimă întotdeauna și în mod exclusiv interesele unei clase dominante. În concepția lui Noica, tot burghezii este responsabilă și pentru apariția imperialismului, „problema deschisă a ceasului nostru”. Imperialismul ar ridica o altă problemă: nu numai burghezii îl conține, ci și alte elemente, numite „minorități conducătoare”. Nu se poate preciza dacă aceste „minorități conducătoare” sînt forme degenerare ale elitelor sau dacă ele ajung să satisfacă criteriile stabilite de Mosca și Pareto.

Noica operează o extrem de interesantă distincție între liberalismul subiectiv, bazat pe libertatea de a dispune, libertatea în ordinea lui „a avea” și cel obiectiv care „deschide în afară” conceptul de libertate, sumă a libertăților necesare pentru a dispune, însă consideră în mod eronat că această ultimă formă a liberalismului se acompaniază cu naționalismul care ar fi conceput de asemenea „sub semnul libertății”. De fapt, Noica are în vedere doar una din modalitățile concrete de exprimare a acestuia, anume eliberarea de sub dominația străină, ignorînd cauzele sale intime. Transfigurarea libertății s-ar produce o dată cu apariția unei a treia forme de liberalism, cel „absolut”, echivalent cu imperialismul. Raționamentul lui Noica ar fi adevărat dacă am accepta că diferitele reflecții despre libertate au modificat substanțial conținutul liberalismului. Or, este cunoscut faptul că teoriile politice liberale (Mill, Bastiat) sînt ezitante în definirea libertății, pornind de la ipoteza că manifestările ei sînt cu mult mai importante în modelarea

comportamentului indivizilor. Deși Noica nu afirmă explicit, s-ar părea că viziunea sa despre burghezii este legată de presupusa incapacitate a acestora de a ieși dintr-un stadiu primitiv al definirii libertății, susținînd că libertatea burgheză este echivalentă cu a „lăsa în pace pe oricine”. Inexactitățile perspectivei lui Noica din *Burghezii* reprezintă de fapt cel mai bun avertisment împotriva tratării de pe poziții exclusiv filozofice a unor probleme sociale. Inapetența sa pentru formularea unor teorii politice coerente nu face altceva decît să ne dezvăluie limitele extrinseci ale supralicității aserțiunilor de tip ontologic. Totuși, ar fi indicat ca această latură cvasi-necunoscută a operei lui Noica, dincolo de aspectul său inedit, să amplifice dezbaterile din jurul evoluției românești a formelor politice.

Cuvente den copii

Însemnări din tabără

Prima zi: caraghioasă, zurbagie; ne-am sîciit una pe alta, ne-am jucat. Am mers într-o poiană unde am cules mușchi și flori (care toate mi s-au uscat pînă la urmă) și am descoperit vreo 20 de căi de-a traversa riul. După cit am urcat pînă la poiană, merita să ne distrăm.

Am scris toate acestea nu pentru că erau importante, ci pentru că s-au petrecut în prima zi.

În ultima seară a fost CARNAVAL, un carnaval minunat și luminat. HA, HA!

Eu – cum n-aveam nici o rochie la mine – am împrumutat o rochie albă cu floricele verzi de la Mina (o fetiță de vîrsta mea din tabără). Rochia era foarte frumoasă și îmi stătea foarte bine cu ea. Mi-am pus la gît un lanț cu lame și m-am machiat cu negru (nu chiar ca mama, asemănător), mi-am dat cu ruj pe buze și pe obraji și la spartul tîrgului mi-a făcut tovarășa o coroniță din hîrtie cu negru și pictată cu ruj. Pot spune că nu arătam rău.

Stăteam în cameră cu Irina și Mihaela. Irina și-a pus o rochie și și-a mîzgălit sprincenele de n-o mai recunoșteai și s-a mai făcut și fantomă (cu 2 cearșafuri), cam puține. Mihaela s-a făcut indiană (fără pene), cu o floare roșie în păr (floare de mac, am căzut în lac, nu era mac) și îmbrăcată într-un maieu fără spate cu clauni și alte drăcii și cu un sari alb cu picățele și liniuțe. Nu-i stătea prea rău.

DESFAȘURAREA

I – Woddy și fantoma (Voitovici Irina și Turbuțeanu Daniela)

1. Intră fantoma Irina de pe balcon:

– Bună ziua, aici locuiește Hamlet?

– Nu, ați greșit adresa.

– Mă scuzați, la revedere!

2. Intră Woddy pe ușă (intră Dana cu coadă și moț din hîrtie, în short și bluză, cu 2 Woddy pe obraji și scris WODDY pe frunte)

Face gros ca Woddy, apoi:

– Bună ziua, nu cumva ați văzut o fantomă?

– Daa!!!

– La revedere!

După aceea, Woddy fuge pe balcon, se bate cu fantoma și, la urmă, în loc să vină beți ținîndu-se de gît, vin sub același cearșaf una după alta și, în mersul lor repezit, iau și cortina (din 2 cearșafuri).

Ce caraghioase au fost! Au ris toți!

II – A dansat Raluca arăbește.

III – Alte chestii neinteresante.

Dans – mai mult după *Rasputin*.

Dus, la 120 – nuntă: mireasa față artificială, adică băiat cu vată-n cap, rujat și îmbrăcat în alb. Mireasa = băiat, mirele = fată. Cîteva savarine, bomboane și niște citronadă. Bani de hîrtie (numai cu sutele și miile, s-au dat dracului) și ghirlande din hîrtie creponată. O porcărie!

Pînă la urmă, la nuntă a venit baba de administratoră și-a stins lumina. Onceriu = nebun de legat, îi trîntea pe toți. Un biet nebun fără minte.

MASCARE

Irina = stafie și fată; Mihaela = indiană; Raluca = arăboaică; Dana = Woddy; Mina = fustă + bluză; Cristina I = Prințesă; Liliana = Daisy; Iundy = Cezar; Cristina A. = NIMICA; Ivancu Dan = prinț străin, moarte; Neacșu (Nea cișu) = moarte cu ochelari; Agapie = samurai; Răzvan 1 (Ciupercuță) = scoțian; Frantz (Frantz) = piele roșie; Vlad = costum de blugi; Once = cuțitar nebun cu căciulă; Flavian = Pulover + pantaloni;

Ultima zi:

La grădina zoologică

De la noi, animalele au avut numai bucurii: prăjituri, piine, biscuiți, zahăr. Ce mai, un ospăț pe cinste.

Erau acolo: 2 pui lup; 2 lupi mari (nu prea); 2 cîini dingo; 4 urși: Violeta, Vrancea, Coca, Duda; 1 țap; 1 căprioară mică și șchioapă, sâraca; 2 cerbi; 1 căprioară; niște mistreți (nu i-am văzut); niște cobai; porumbei; fazani; cocoși americani.

La revedere, tabără goală!

Capitol încheiat.

(Din carnetelul unei eleve de clasa a VII-a – 1981)

Discreția
ca spectacol antispectacol

Un spectacol greu, discreția; antipatic nu o dată, mizantrop, impopular, într-o țară a unei vitalități care începe de la o curiozitate de maximă agresivitate; nu prea ar veni lumea la spectacolul discreției românești; nu prea avem texte și actori pentru el, poate nici talent, adică răbdare; din șirul de clișee cu care se trag și afișele turistice – „harnic”, „talentat”, „ospitalier”, „bon vivant” – lipsește, fără pagubă, discreția; am auzit că în Norvegia există plante turistice unde discreția e printre calitățile celui neam care, chiar cînd a descoperit petrolul în Marea Nordului său, s-a ținut sobru și – în general – taciturn; o prietenă care locuiește de cîțiva ani acolo mi-a povestit ceva și mai tulburător: în diminețile de după o victorie a naționalei de fotbal (ei au ajuns să învingă și Brazilia, 4-2, într-un amical...), nimeni nu discută despre asta în tramvaie; „și e bine asta?” am întrebat-o ca între noi, bucreștenii; a tăcut în norvegiană.

Totul fiind azi „show”, „all that jazz” – pînă și filosoful descrie „lipsa de temeuri” în apoteoza ei, cine spune „apoteoză” nu descrie un spectacol? – socotesc că intrarea în spectacolul discreției e, pentru intelectual, presantă; în aceiași termeni revuistici, nu chiar atît de superficiali pe cît se crede, ea ar consta din retragerea de pe prima linie a corpului de balet, acel „Chorus line” care obsedează Broadway-ul planetar capabil să monteze, cu geniul său neglijent, cadavrele din Rwanda după „moartea lebedei” sau a unei prințese sub un pod parizian; din primele zile ale anilor '90, îmi este clar acest „Chorus line” al teatrului nostru local de revistă, de reviste, ziare și „talk-show”-uri pînă după miezul nopții: nu există „dreaptă” sau „stîngă”, există doar „mai în față!” – e una, prima, din cele mai rapide evidente, dar și mai durabile, de 7 ani încoace, unitate de timp în care se poate investi ceva încredere. Scenariul acestui „show” al discreției ar trebui să fie automarginalizarea lucidă, bine controlată moral, decentă financiar, zgîrcită din p.d.v. oral, fără de declarații gesticulante tip Crucea Roșie sau MAExterne; o automarginalizare care are în strictă vedere soarta individului, mai puțin aceea a omenirii care posedă, în indiscreția sa perfect organizată, teatrul ei bulevardier întru totul satisfăcător.

Spectacolul discreției (în termeni reci: datoria de rezervă) nu se revindică de la modestie sau resemnare – de mult suspecte pentru gradul lor înalt de ipocrizie, suspecte dar încă respectabile și valabile, tot așa cum și ipocrizia are „părțile” ei. Necesitatea discreției e impusă de silă – sila luată, fără jenă, ca un truism, în sensul acela dat de Faulkner truismelor cu care se vor crea întotdeauna literatură, morală, cuvîntări politice și insomnii fără de partid: curajul, demnitatea, setea de libertate; sila li se integrează organic, temeinic, armonios, glandular; ea nu aparține deja idilizatului și diluatului bun simț, ci mai degrabă dramaticului rău simț, rău miros care încearcă să nu generalizeze dar nu poate: *all that jazz?* totul pute? Față de „lehamite”, sila are avantajul decisiv și violent al doar patru litere și numai două vocale. E facil a se descrie ce naște azi silă; și nu atît facil, cît vivace – ca acel Vivaldi pe care și-l pune, în fiecare dimineață, regizorul din „All that jazz”, anunțîndu-și, în fața oglinzii din baie, că începe încă o zi de repetiții sisifice.

Problema începe din clipa cînd se formulează refuzul de a face parte din „Chorus line”, din rîndul II, din rîndul III, hotărît „să dansezi” cît mai departe: o obligație ludică și intelectuală care să rămîi la dispoziția corpului de balet dar nu și la arbitrarea, prea vesela sa bună dispoziție, conștient că de aici, ca și din serviciile secrete serioase, nu se poate demisiona. Fără a fi o curată dezertare, acest refuz nuanțat (a nu se explica ideea lui Michnik: „esența stă în nuanțe” – pierdere de vreme!) naște toate acuzele din procesele marilor trădări: nu ești apolitic, egoist, idealist, un simplu invidios, un laș, un leneș”, într-un cuvînt total: un mediocru? Din tot ce avem ca bibliografie și experiență în domeniul vulnerabilităților noastre, cred că se poate rezista la acest șantaj cu și de vorbe mari; nu e încercarea cea mai complicată. O alta, ceva mai dură este aceea – o, cît de omenească! – a satisfacțiilor imediate care se dovedesc sistematic neînsemnate, mici, deloc spectaculoase, în timp ce sacrificiile – exact: cele de imagine!, mortale! – erodează zi și noapte orgoliile, acelea care elaborează rațiunea de a fi pînă și la dragii noștri nihilisti; un minim fair-play cere extinderea silei la propria persoană, la centrele ei vitale coordonate de acest monstru, orgoliu; e o operație binefăcătoare descrisă precis, cîndva, de Vladimir Streinu: a te vindeca de orgoliu prin orgoliu. După aceste două probe, urmează a treia, nu chiar „eroică”, dar cea mai serioasă: a feri automarginalizarea de melodramă; a nu te plînge, a nu crîni, a nu te simți persecutat că nu ești prezent la, că nu apari la, că nu ești invitat, lansat, citat în, a nu te da o victimă a propriei datorii de rezervă; e ispita de fiecare zi; a o trata cu maximă viclenie și fără de inocență e cea mai bună indicație regizorală pentru a putea să lucrezi bine, de parte de „Chorus line”. Și acum – Vivaldi.

Radu COSAȘU

Casa școalelor

Suferința
dureros de dulce

În oracolele școlare (și, implicit, în mentalitatea celor care le scriu), suferința din amor este un capitol foarte important în economia dragostei. Ca și în romanele populare pe care le citeș, tinerii au nevoie de exagerări și de sentimente hipertrofiate. Toate acestea sînt, desigur, clișee – care, deși golite de conținut, au avantajul că, aparent, se potrivesc în orice situație și sînt valabile pentru toți indivizii. Lipsa de conținut este contrabalansată prin exagerare și gesturi patetice.

Despărțirea atrage după sine lacrimi și chin. Ce poate fi mai adevărat decît o lacrimă, ce poate fi mai autentic decît zbuciumul unui suflet înșelat în amor. Prin urmare, în caietele de amintiri, dragostea și suferința sînt inseparabile. Mai peste tot găsești aprecieri de tipul: „Dovada unei iubiri adevărate este lacrima”, „A iubi pe cineva înseamnă a îmbrăca haina suferinței”, „Dacă iubești – SUFERI!” Ideea este pusă, desigur, și în versuri: „Iubirea e un chin / Și o durere-adîncă / Ferice de acela / Ce nu iubește încă.” În realitate, oracolele nu-l fericesc pe „acela ce nu iubește încă”, ci pe cel ce iubește și suferă. A suferi din dragoste înseamnă să ai probleme majore, să fii, într-un cuvînt, matur. Chinul amoros este la mare preț în caietele de amintiri și, pentru a-l justifica, se utilizează nenumărate strategii. Evocarea despărțirii este una dintre ele; o alta este perspectiva dragostei neîmpărțite. Iubind fără speranță, te poți considera „un suflet nobil”, asemenea eroilor din romane, iar suferința ta te va apropia de nelipsita lor suferință. „Numai cel ce iubește fără speranță știe ce-i iubirea...”; „Amor-i o durere / Și-i greu de suferit / Cînd cineva iubește / Și nu este iubit”; „Nimic nu e mai trist / Nu poate ca să fie / Decît iubirea unui chip drăguț / Și el să nu te știe.”

Iubirea atrage după sine suferința în așa măsură, încît acest lucru contaminează și celelalte formule din caietele de amintiri. Astfel, strofa „Din spuma valurilor reci / Ce-ți poartă amintirea / Învață-te pe unde treci / Să prețuiești iubirea” devine deseori (fără să conteze prea mult logica exprimării) „Din spuma lacrimilor reci / Ce spală amintirea / Învață-te pe unde treci / Să prețuiești iubirea.”

De fapt, caietele de amintiri aleg din dragoste numai începutul și sfîrșitul (fiindcă acestea reprezintă niște evenimente pregnante, iar sentimentele hipertrofiate – atît de dragi oracolelor – sînt de înțeles în astfel de momente). În caietele de amintiri, între începutul și sfîrșitul iubirii nu mai există nimic: „Iubirea se începe / C-un zîmbet fermecat / Și la urmă se sfîrșește / C-o noapte de oftat.” Desigur, și din acest punct se poate ajunge, foarte ușor, la catastrofă: „Prima dragoste începe / În grădina sau la bal / Și pe urmă se sfîrșește / În mormînt sau la spital.” (C.P.-B.)

HUMANITAS
Cartea care dăruiește

Ultimele apariții

BELU ZILBER

Actor în procesul Pătrășcanu

PHILIPPE MALAURIE

Antologia gîndirii juridice

În curînd

PĂSTOREL

Epigrame și alte rime vesele

CARPENTIER / LEBRUN

Istoria Europei

STELIAN TĂNASE

Anatomia mistificării

Martî, 23 decembrie 1997, orele 13,30
MUZEUL ȚĂRANULUI ROMÂN
lansează nr. II al revistei sale de antropologie
MARTOR
cu tema:
Antropologie vizuală, Muzeologie și imagine

Om, Arhitectura și Arhetipurile

Modernismul a reușit să creeze în toată lumea o mentalitate desacralizată, deritualizată și standardizată. Pentru o jumătate de secol am cunoscut cu toții una din fețele sale care, datorită caracterelor amintite, a putut dezvolta o societate aberantă. Arhitectura modernă de după război a produs obiecte încărcate cu ideologie specifică și a ocultat cit a putut de bine tot ce ar fi putut să o concureze în trecutul apropiat sau mai îndepărtat. A ignorat tradiția, a transformat sacralul în fetișizarea mașinii, a ocultat ritualitatea prin transformarea ei în „funcțiuni”, a minimalizat modernismul unor școli europene, și în final a anulat imaginea corpului uman.

De aceea, discursul arhitectural, fizic sau teoretic, a fost marcat de o amnezie a discursului antropologic, obiectivul Modernismului fiind crearea unei noi antropologii, a unui om (de tip) nou, amnezic.

Aceste truisme au fost percepute de arhitecți, dar nimeni la noi nu a încercat să recupereze valorile pierdute.

Discursul arhitectural, după 1989, atunci când nu a fost înecat în retorica limbajului de beton modernist, s-a pierdut în detalii contextuale, uitând a se analiza cauzele profunde din trecut și nu unele din efectele din prezent. Nimeni nu a fost deci preocupat să explice arhitectura adevărată sieși și celorlalți într-un limbaj inteligibil, curățat

de jargonul profesional și de cel al ideologiei Moderniste. Pentru că arhitectura, mai mult decât toate artele, trebuie trăită și apoi înțeleasă și apoi trăită. Arhitectul Augustin Ioan este, privit în acest context, un caz special. Valoarea contribuției sale teoretice, sub formă de articole și cărți publicate în română sau engleză, constă în reabilitarea Marii Tradiții în arhitectură, prin reconsiderarea sacralului sau a antropomorfismului, primate nu prin prisma Occidentală contemporană a Post-Modernismului sau prin cea etnocentrico-balcanică, ci printr-o lentilă proprie, care suprapune cele două perspective.

Sinteza pe care încearcă să o realizeze între diversele școli, curente sau mode, se poate observa în bibliografia și în cuprinsul ultimei sale cărți despre arhitectură, *Visul lui Ezechiel*, subintitulată *Corp, geometrie și spațiu sacru*, publicată de editura Anastasia.

Din perspectiva antropologiei arhitecturii, *Scara, poarta și templul* lui Ezechiel sînt simultan simbol al corpului, al geometriei și al spațiului sacru; acest arhetip complex este, în opinia mea, cel mai indicat pentru a figura ca titlu pentru un studiu călăuzitor în arhitectură. Cum ar putea fi prezentată cititorilor o asemenea carte? La o primă lectură, structura ei pare a fi rezultatul unui colaj (un termen en vogue în Post-Modernism) între diverse ism-uri: istoricism, jurnalism și (puțin) feminism.

În realitate, ea nu este un colaj, ci o perspectivă asupra arhitecturii sau, altfel formulat, o metodă de a prezenta profanilor arhitectura din afară și dinăuntru totodată. Astfel, capitolele sînt așezate în așa manieră încît produc o ritmare a inițierii: o istorie a începuturilor urmată de o istorie personală a trăirii spațiilor, urmată la rîndul ei de o recuperare a istoriei și de o altă istorie personală în alte spații... Prezența sacralului, anunțată de titlu și care apare mai mult sau mai puțin evident pe parcursul întregii cărți, culminează în articolul final despre „chestiunea arhitecturii religioase” contemporane din România.

Capitolul de început, „Cînd începe arhitectura să fie?”, este un studiu istorico-teoretic al „crizei identitare” a arhitecturii Moderne care își proiecta într-un trecut (mitic sau mai recent) arhetipurile fondatoare. Studiul se continuă în capitolul III, „Zidirea ca epifanie a corpului”, cu analiza arhetipurilor antropomorfe, arhetipuri centrale ale locuirii, simboluri ce au dominat arhitectura de la începutul lumii pînă în Modernism, pentru a se termina cu glorificarea „Arhitecturilor femele” ale capitolului V. Capitolele II și IV par a fi jurnale de călătorie ale căror ton și adresare directă te fac să uiți faptul că în realitate ele au fost scrise ca *jurnale de arhitectură*, sau mai degrabă ca un fel de seminar al capitolele teoretice menționate mai sus, descriind, la persoana întâi, problemele sinelui în relație cu spațiul și cu sacralul. Adică „visul lui Ezechiel”.

Dragoș GHEORGHIU

Cronica literară de tranziție

Gînd despre Cioran

Împiedicat, de motive parlamentare-obiective, să-mi redactez obișnuita „cronică literară de tranziție”, propun cititorului o scurtă reflecție asupra lui Cioran.

Cioran, una dintre cele mai neobișnuite minți ale acestui secol, a reușit, în materie de „cuvinte potrivite”, o performanță extrem de rară în istorie, dacă nu unică: aceea de a atinge nivelul de excelență (sunt tentat să plusez și să spun: super-excelență) într-o limbă străină lui. Francezii, oameni cu un teribil (și justificat!) orgoliu al măreției literaturii lor, au fost nevoiți să recunoască, în românilor exilați din Rășinari și Sibiu, pe cel mai strălucit stilist al literelor postbelice, un egal al lui La Rochefoucauld, Flaubert, Valéry. Un „metec”, un „gringo”, un deșărat, a mînuit limba franceză mai bine decît condeie care veneau din rărunchii soluului galic. Sunt multe pagini de Cioran atît de frumos scrise, încît te seduc ca și fluxul sonor al unei sonate de Mozart sau Beethoven. E în rezonanță frazelor sale, cum spune chiar Cioran despre muzica însăși (în *Breviar de descompunere*), o „cosmogonie lunguroasă unde, ca un zeu orb, autorul improvizează universuri”. Poate că nu „universuri” e cuvîntul cel mai potrivit, ci **găuri negre** în Univers.

Fascinanta (negru-fascinanta!) creație a lui Cioran a stat mereu sub semnul titlurilor date primelor sale lucrări: prima în românește: **Pe culmile DISperării**, și prima în franțuzește: **Breviar de DEScompunere**. În amîndouă, joacă un

rol decisiv prefixul negativ „dis-” sau „des-”. Cel de-al doilea titlu, **Breviar (sau Mic manual) de descompunere**, poate fi citit în două feluri: într-un fel, manual de descompunere, de des-facere, de dezalcătuire, de dez-agregare, opusul compunerii, al coagulării – și, în alt fel, manual de descompunere ca *alterare*, manual de (ierțați-mi cuvîntul) *împuțire* (ca în proverbul „peștele de la cap se mpute”), manual de *putrefacție*. I se poate aplica lui Cioran ceea ce s-a spus despre compozitorul Franz Liszt, că nu a scris piese PENTRU pian, ci CONTRA pianului, atît de violente erau. Cioran, mai socratic și mai mefistofelic, a scris contra *certitudinilor*, puțînd provoca și gîndire, dar și vertij, amețeală în hăul ideii.

Cred că nu e o lipsă de deferență față de profundul gînditor, dacă am să spun că NU orice rînd din Cioran, fie din verdele crud al tîneretilor bucureștene, fie din purpuriul apogeului parizian, e literă de evanghelie. El este un deliciu suprem pentru cei cu o fină ureche literară (zic ureche literară așa cum zic ureche muzicală) și pentru cei al căror spirit e bine ancorat în cîteva valori certe; cei, cum spunea poetul, a căror carne e tristă, căci au citit toate cărțile! Să-mi dea voie cititorul mai tînăr să fac pe sfătuitorul de ocazie, sugerîndu-le să nu-și înceapă lecturile filozofice cu Cioran (ci, mai bine, cu Seneca, cu Montaigne, cu Bacon). Pe Cioran să-l lase pentru evul mai de mijloc al formării lor. Cioran **disecă**, și uneori pe viu: nu oricine suportă

fișitul bisturiului tăind carnea. Cioran gîndește într-o încordare **paroxistică**, pînă la sînge: nu oricine rezistă la vederea singelui. Cioran **sfîrteacă** totul: te poate pustii, dacă nu rezisti crivățului său.

Închei cu un citat din Cioran: „Orice inspirație se bizuie pe capacitatea de a exagera: lirismul – și întreaga lume a metaforei – ar fi o jalnică gidilitură fără acest elan care dilată cuvintele pînă aproape să explodeze... Nu există o adevărată inspirație care să nu fișnească din anomalia unui suflet mai vast decît lumea. În incendiul verbal al unui Shakespeare sau al unui Shelley, simțim cenușa cuvintelor, prăbușirea și duhoarea unei imposibile demiurgii. Vocalele se zdrobesc unele pe altele, ca și cum niciuna n-ar putea atinge echivalentul dilatării interioare. E o hernie a imaginii, o ruptură transcendentă a bietelor cuvinte, născute din folosința zilnică și ridicate miraculos pînă la înălțimile iniții. Adevărurile frumuseții se hrănesc din exagerări care, în fața amărîteii analize, se vădesc monstruoase și ridicole. Poezia: divagație cosmogonică a vocabularului! S-au combinat, în altă parte, mai eficace, șarlatania și extazul? Minciuna – izvor de lacrimi! – iată impostura titanului și secretul artei! În orice geniu, coexistă un Mehenghi și un Zeu”.

George PRUTEANU

*) Précis de décomposition: L'équivoque du génie

Burse

„New Europe College”

PENTRU ANUL UNIVERSITAR 1998-1999

„New Europe College” anunță concursul anual pentru 10 burse de cercetare pe durata unui an universitar (1.10.1998-31.07.1999) în domeniile științelor umaniste și sociale.

CONDIȚII DE PARTICIPARE:

1. cetățenie română;
2. candidatul trebuie să fie înscris la doctorat (ultima fază a redactării tezei) sau să aibă titlul de doctor;
3. se va acorda prioritate candidaților sub 45 ani;
4. foarte bună cunoaștere a cel puțin două din limbile străine de circulație internațională.

Prin profilul său, NEC pune accentul asupra dezbaterilor inter- și transdisciplinare. Prin urmare, proiectele de un interes restrîns sau cele cu un caracter de strictă specialitate au puține șanse să fie acceptate.

CONDIȚII ALE BURSEI:

Programul bursierilor presupune prezența obligatorie în București cel puțin o dată pe săptămînă. În timpul bursei, bursierii vor beneficia de un stagiu de cercetare de o lună într-unul din marile centre universitare străine. Valoarea bursei e echivalentul în lei a 600 DM lunar (plus 5.000 DM pentru călătoria de cercetare).

MODALITĂȚI DE ÎNSCRIERE ȘI TERMENE PRIVIND CONCURSUL:

Formulare de participare la concurs pot fi ridicate de la sediul Colegiului în zilele de luni, marți, joi și vineri, orele 12-17. Pentru candidații din provincie, formularele vor fi expediate, la cerere, prin poștă.

Termenul limită de depunere a dosarului completat este 9.02.1998.

Relații suplimentare se pot obține la tel./fax (01) 642 54 77, 210 76 08 între orele 10-17 ale fiecărei zile lucrătoare sau la e-mail nec@ap.nec.ro

Adresa: New Europe College, Str. Matei Voievod 18, 73222 București

Burse

„New Europe College”

– Relink

CONCURS PENTRU BURSELE 1998-2001

„New Europe College” anunță concursul pentru 10 burse RELINK în perioada 1998-2001. Programul RELINK sprijină tinerii cercetători români din domeniile științelor umaniste și sociale, care au beneficiat de burse/stagii de cercetare în străinătate. Bursa, în valoare globală de 20.000 USD, va permite fiecărui bursier:

- efectuarea unei călătorii de cercetare de o lună/an în străinătate;
- achiziționarea de literatură de specialitate;
- folosința personală a unui computer (notebook).

CONDIȚII DE PARTICIPARE:

1. cetățenie română;
2. candidatul trebuie să fie înscris la doctorat sau să aibă titlul de doctor;
3. candidatul trebuie să fie angajat într-o instituție de învățămînt superior sau de cercetare;
4. se va acorda prioritate candidaților sub 45 ani;
5. candidatul trebuie să facă dovada unui stagiu de cercetare în străinătate;
6. foarte bună cunoaștere a cel puțin două din limbile străine de circulație internațională.

CONDIȚII ALE BURSEI:

Programul RELINK presupune, de-a lungul celor trei ani ai bursei, organizarea de către fiecare bursier a unui seminar pe probleme de specialitate, ținerea unui număr de conferințe, participarea la diverse colocvii, simpozioane, mese rotunde etc. organizate de către New Europe College.

MODALITĂȚI DE ÎNSCRIERE ȘI TERMENE PRIVIND CONCURSUL:

Formulare de participare la concurs pot fi ridicate de la sediul Colegiului în zilele de luni, marți, joi și vineri, orele 12-17. Pentru candidații din provincie, formularele vor fi expediate, la cerere, prin poștă.

Termenul limită de depunere a formularului completat este 9.02.1998.

Relații suplimentare se pot obține la tel./fax (01) 642 54 77 sau 210 76 08 între orele 10-17 ale fiecărei zile lucrătoare sau la e-mail nec@ap.nec.ro

Adresa: New Europe College, Str. Matei Voievod 18, 73222 București

Pagini realizate de
Cezar PAUL-BĂDESCU

MECANISMELE CARITĂȚII

Că în România sînt săraci, adică potențiali beneficiari ai carității de orice fel, e evident, te lovești de ei pe toate drumurile. Afi caritatea de stat, cît și cea privată nu au reușit să-i integreze pe săraci într-un sistem de protecție complet. Sigur, există instituții bine organizate și cu tradiție precum Caritas-ul și inițiative neaoșe laudabile, dar cu lacune funcționale. Proasta organizare poate duce uneori pînă la totala dispariție: dintr-o listă a Fundației pentru Dezvoltarea Societății Civile, cel puțin două organizații sînt fantomă. Dacă suni la Asociația de Caritate Samaritanul Milos și se spune că telefonul e „nealocat”; la Asociația Sufletelor Caritabile București răspunde o doamnă în vîrstă care-ți spune că acolo nu stă decît ea... Circa 40% dintre aceste organizații nu au un fax, ceea ce poate spune ceva despre nivelul dotărilor. Pe lista acestor 60 de societăți care au în statut pe primul plan filantropia și voluntariatul apar și Alianța Civică sau Uniunea Vatra Românească dar și Liga columbofililor sportivi sau Uniunea piscicultorilor și pescarilor din România, ca să nu mai vorbim de cele cu nume ca Fundația omenia socială arta de a fi om, Cercul doamnelor nr. 5 București sau Asociația fetelor ghizi din România. Printre ele există și o multime de societăți caritabile legate de Biserica Ortodoxă și de alte confesiuni. Am încercat să observăm mai îndeaproape cum se face filantropia în București, în preajma Crăciunului.

Mai mult pentru puțini

În ciuda mizeriei generale, în România există oameni dispuși să facă acte caritabile și să-și dedice timpul organizării unor societăți de binefacere. O asemenea societate, **Inimi Caritabile**, a fost înființată încă din 1990 de cîteva doamne (printre care și Dina Balș). Scopul lor este ajutorarea bătrînilor săraci. Am aflat însă de la d-na Eliza Lungan, care se ocupă în mod efectiv de funcționarea asociației, cît de complicat e să faci filantropie în România. Pentru o activitate care practic degreveză și statul și restul societății de o povară, trebuie să ai stofă de om de afaceri, relații zdravene, energie și perseverență nemăsurate. Asociația s-a confruntat cu vizitele Poliției economice și ale Gărzii Financiare, cu percheziții, amenzi și confiscări abuzive. Din banii destinați bătrînilor, Garda Financiară a confiscat anul trecut cinci milioane de lei. Funcționarele care au comis acest act au fost recompensate cu cîte o primă. Contestățiile ulterioare n-au avut rezultat. Persoane particulare, organizații și firme private fac donații și sponsorizări în folosul săracilor, în vreme ce oamenii statului, suspicioși și interesați, consideră toate societățile caritabile drept instituții numai bune de jumulit.

Asistenții sociali de la **Inimi Caritabile** au observat că bătrîni care beneficiază de serviciile asociației, hrană la domiciliu, haine, medicamente ș.a. nu mai pot conta în nici un fel pe ajutorul vecinilor. Mentalitatea acestora sună cam așa: „las' că vin aia de la ajutoare” sau „ia uite ce mîncare bună le aduce”. S-a întîmplat și ca asociația să fie solicitată la telefon de către vecinii spectatori: „ia veniți, nu știți că moare?” Asociația ar dori să organizeze o mediere, să-i pună în contact pe bătrîni cu persoanele particulare dispuse să-i ajute.

Uneori bătrîni sînt găsiți bolnavi și în imposibilitate de a se deplasa, cu telefonul sau cu lumina deconectate din cauză că n-au putut plăti ș.a.m.d. Sînt ajutați să se interneze în spital sau să-și achite unele taxe. În mod inevitabil însă, asociația trebuie să-și limiteze sfera de acțiune. Principala sursă de venituri, o sponsorizare din partea unei societăți suedeze - I.M. - e destul de limitată. Pentru ajutorul la domiciliu e nevoie de personal specializat, iar cheltuielile sînt considerabile. Bătrîni săraci din cartier sînt cu miile și nu pot fi asistați decît cîteva zeci.

Inimi Caritabile și-a propus o selecție în ideea că e mai bine să ajuti puțini cu mult decît mulți cu puțin. Pentru cîțiva, mai valizi, capabili să facă față în societate (foști generali, avocați, doctori etc.) se va da în folosință un club. Acesta a mai funcționat și anii trecuți, dar cu intermitențe. Sponsorii suedezi par a agreea mai puțin ideea, fiind favorabili mai degrabă ajutorării mai multor oameni, indiferent de condiția lor intelectuală și umană. Cei de la **Inimi Caritabile** vor totuși să ofere nu numai un minim necesar subzistenței, ci și niște mici bucurii unor oameni cu un trai mizer pe care nu-l merită. La club va exista un televizor, vor fi ziare, pensionarii vor putea conversa și chiar petrece. Există și intenția de a se aduce animatoare, după modelul franțuzesc: tinere absolvente care să discute cu pensionarii, să danseze cu ei sau să le organizeze serbarea zilelor de naștere. Se speră că renovarea clădirii destinate acestui club va fi terminată înainte de sărbători, astfel încît pensionarii fără familie să poată petrece Crăciunul acolo. (A.M.)

Confederația Caritas din România este o organizație non-guvernamentală caritabilă, coordonată de Biserica Romano-Catolică. Afiliată la Caritas Internationalis, cu sediul la Vatican, organizația românească, înființată în 1993, are ea însăși mai multe dioceze în subordine: Alba Iulia, București, Iași, Oradea, Satu Mare și Timișoara. Caritas, una dintre cele mai mari organizații non-guvernamentale din lume, este un exemplu de instituție multilaterală și sistematic dezvoltată. Dacă multe din inițiativele caritabile neaoșe nu pot, din lipsă de fonduri și lacune de organizare, decît să ofere ajutoare în bani sau alimente unor familii sărace, Caritas-ul operează cu proiecte, ce funcționează în special în domeniul social și medical. De altfel, așa-cum precizează d-na Mariana Alexe, consilier pe problemele relațiilor cu alte organizații și în privința surselor de finanțare, Caritas-ul urmărește ajutorarea persoanelor aflate în dificultate (materială sau survenită în urma unei calamități); oriunde este o necesitate, apare un proiect Caritas.

Deși catolică, organizația oferă ajutor indiferent de apartenența religioasă, explică d-na Alexe. Asistenții trebuie să se integreze într-una din următoarele categorii: *familii cu foarte mulți copii; bolnavi cronici care nu se pot susține; handicapați; persoane ale căror venituri sînt sub plafonul oficial*. Doritorii află de proiectele Caritas din bisericile romano-catolice sau din presă. La birourile locale se primesc cererile și actele doveditoare, se fac triajul lor și o anchetă socială serioasă, cu sprijinul autorităților. Există persoane asistate zilnic, săptămînal sau lunar. Voluntarii cei mai dedicați sînt cei în

Biserica Ortodoxă a reînceput să se implice în mod organizat și sistematic în acțiuni de asistență socială. În 1995 s-a înființat primul Birou de asistență socială pe lângă Arhiepiscopia din Alba Iulia. Cu trei luni în urmă s-a înființat un asemenea birou și pe lângă Arhiepiscopia Bucureștilor. Fiecare parohie contribuie cu 1% din venituri la un fond menit să susțină această inițiativă. Lucrurile încep să funcționeze pe măsură ce tot mai mulți tineri absolvă secția de Asistență Socială a Facultății de Teologie. Aceștia se constituie în echipe și grupe misionare. Din colaborarea asistenților sociali teologi cu preoții rezultă o depistare și o investigare mai bună a cazurilor sociale, a persoanelor care au nevoie de ajutor material. Se mai încearcă și revigorarea comitetelor parohiale care pot avea, la rîndu-le, un rol important în acțiunile sociale și caritabile.

Deocamdată, primul obiectiv al Biroului de pe lângă Arhiepiscopia Bucureștilor este o cantină socială. În prezent 12 persoane beneficiază de asemenea servicii, dar se speră că anul viitor capacitatea va crește la cîteva sute. Selecția lor se face în urma unei anchete sociale întreprinse cu profesionalism. Pînă acum, Arhiepiscopia oferea prin intermediul serviciului economic ajutoare individuale *după ochi*. Asistenții sociali au descoperit o categorie destul de mare de oameni trecuți

Caritas-ul sau filantropia sistematică

vîrstă, care nu mai au pe nimeni sau au toate rudele plecate în străinătate.

Aceștia înțeleg mai bine că, pe lângă sărăcie, una din problemele esențiale ale asistaților vîrstnici este *singurătatea*. Centrul de zi „Speranța” din Satu Mare este un club al persoanelor în vîrstă. Acesta asigură bătrînilor asistență psihologică și juridică, posibilitatea de a face sport într-o sală de gimnastică special amenajată și, mai important, posibilitatea de a socializa și de a se simți utili: membrii centrului sînt fericiți să facă pachete pe care să le doneze de Crăciun, de pildă.

Sigur că asociația oferă și ajutorul material necesar asistaților săi. Caritas-ul reușește să asigure și asistența la domiciliu, persoanelor aflate în dificultate. Stația socială din București, de pildă, pune la dispoziție, printre altele, asistență medicală la domiciliu și „cantina pe roți” - prin care 20 de persoane primesc, zilnic, o masă caldă. Tot prin intermediul stației sociale, asistații pot beneficia de curățenie și zugrăveli.

Caritas-ul introduce noutatea și în proiectele destinate copiilor. La Pitești, de exemplu, există o *grădiniță comună pentru copii normali și handicapați*, care se pare că funcționează eficient în folosul ambelor părți. La Satu Mare este o *tabără de vară pentru copiii handicapați* care sînt aduși acolo în serii de cîte două săptămîni și beneficiază de condiții foarte bune (un fost palat episcopal cu fermă și grădină).

În privința handicapatilor, Caritas-ul se ocupă și de integrarea lor socială. Casa Maria, tot din Satu Mare, pregătește tinerile fete orfane, care au împlinit 18 ani, pentru o viață viitoare, independentă, oferindu-le un loc unde să învețe și să lucreze împreună. Atelierul de croitorie, tot din filiala Satu Mare, oferă locuri de muncă pentru handicapatii adulți.

Tot de găsirea unui loc de muncă și de formarea tinerilor se ocupă și Proiectul agricol Elmol, organizat de filiala Caritas din Iași. În comuna Mircești a fost creată o fermă-școală, model de organizare și producție, dar și loc de întîlnire pentru tinerii interesați din zonă. În proiectele agricole ale Caritas-ului este inclusă și ajutorarea mai multor familii de țărani cu aparatură de specialitate. În schimbul acestui ajutor, în urma unui contract, o parte din produsele alimentare obținute ajung la cantinele sociale. Sistemul de asistență socială este, astfel, rotunjit printr-un alt aspect mai puțin vizibil al filantropiei: *autosusținerea* organizațiilor caritabile, în vederea unei posibile permanentizări a proiectelor. Există, astfel, SRL-uri special create: la Satu Mare, de pildă, jumătate din profitul obținut de asemenea societăți comerciale este destinat proiectelor sociale.

Nu am enumerat decît o parte din proiectele Caritas-ului, care aduc modele noi de organizare și o altă perspectivă asupra relației cu asistatul. Organizația catolică oferă o variantă de filantropie sistematică, gîndită pe termen lung, depășind etapa ajutorului mărunț, axat pe necesități imediate.

Iaromira POPOVICI

Biserica Ortodoxă nu mai ajută „după ochi”

de 45 de ani, care și-au pierdut slujbele, au depășit durata de acordare a ajutorului de șomaj și n-au nici drept de pensie. Mai sînt ajutate și familiile cu mulți copii. Handicapații sînt susținuți în obținerea drepturilor legale. Există și ideea de a nu se crea *dependenți* de ajutorul social. Cei în putere sînt ajutați să-și găsească un serviciu, iar persoanele sănătoase cu vîrste între 18 și 40 de ani nu sînt de obicei luate în considerare pentru asistență. Foarte mulți oameni săraci nu știu însă nici măcar că au dreptul și posibilitatea de a mîncă la o cantină socială. Alții se tem sau se jenează să-și recunoască sărăcia. Nu vor să fie subiecții unei anchete sociale. După spusele celor de la Biroul de asistență socială sînt destui academicieni, profesori universitari sau artiști care triesc în mizerie și cu care se duce o serioasă muncă de lămurire pentru a-i determina să se lase ajutați. Există și categoria opusă, a celor care vor să profite de orice fel de ajutoare, deși nu au neapărată nevoie. În general e vorba,

bineînțeles, de romi. Angajații Arhiepiscopiei se confruntă și cu un fenomen cu totul special. Tot mai mulți indivizi pretind că au rămas blocați în București și că nu se mai pot întoarce acasă din lipsă de bani. Cer bani de bilete de tren pentru Arad, Baia Mare sau Satu Mare.

Fondurile de ajutorare provin din donații și sponsorizări. Totuși, legea sponsorizării nu-i stimulează pe oamenii de afaceri să colaboreze la acțiuni filantropice, orice asemenea gest producîndu-le mari complicații financiare. Un alt fenomen care se constată este acela că produsele oferite de firme în scopuri de binefacere sînt la limita termenului de garanție...

Anul acesta, de Crăciun, prin Biroul de asistență socială de la Arhiepiscopie se vor împărți săracilor din București și din S.A.I. 5 tone de paste făinoase. Deși pare impresionantă, cantitatea nu acoperă nici pe departe necesitățile. Tot acest Birou se va ocupa și de împărțirea unor pachete la spitalul de bătrîni Sf. Luca și de împărțirea către săraci a hainelor donate de persoane particulare. Aflînd de asemenea acțiuni, foarte normale și proprii Bisericii, poate mai uităm de cearta cu greco-catolicii, cu Martorii lui Iehova și de dosarele de securitate ale preoților. Așa să ne ajute Dumnezeu.

Andrei MANOLESCU

Socio hai-hui

Creștinism de țară (II)

Diferențele între pămîntenii și unghureni Gorjului sînt însă mult mai puternice și mai clare în ceea ce privește reprezentarea culturală a visului și utilizarea acestuia ca mijloc de comunicare între „fața asta de lume” și „fața alaltă”. Am făcut, în acest sens, o destul de îndelungată investigație asupra concepției despre vise la cele două populații. La întrebarea explicită „cum ajunge visul la om?”, de pildă, unghureni dădeau răspunsuri de genul: „toate visele vin de la Dumnezeu. Vorba vine că ți se arată, vine semn de la Dumnezeu”. Pămîntenii, cînd făceau recurs la Dumnezeu, introduceau, de regulă, și un „intermediar”: „Dumnezeu trimite Sfînta Zi să te prevestească” sau „îngerii aduc visele (de la Dumnezeu), îi deschid creierul omului și îi arată”. Mai frecvent însă, visul nu are, pentru pămînteni, nici o legătură cu Dumnezeu, fiind, în fapt, creația individului, mai exact, a sufletului său: „somnia este din moarte și vine tot din moarte. Sufletul cînd doarme, colindă. Dacă este rupt din moarte, se duce și pe la morți” sau „cînd visezi, sufletul este plecat, se colindă pe unde umblă (omul)”.

Această concepție despre vis a pămîntenilor este legată de folosirea acestuia ca un soi de „cale regală” a comunicării dintre lumea de aici și cea de dincolo. Prin vis, află ce se mai întîmplă pe „acolo” („I-a întrebat soția pe bărbat: „Ce faceți acolo?” „Uite ce facem...facem tot ce-am făcut și de cînd am plecat de la tine. Uite-așa muncim și-avem ce ne trebuie”) și primești sfaturi pentru ce mai e de făcut pe „aici” („unii morți au scos familiile din anumite încurcături. Că mortul rămîne alături de familie”). Prin vis, cei despărțiți sînt din nou împreună: „îl visez că vine și ne ducem pe la locurile pe unde am umblat” sau „eu l-am visat pe-al meu că ne-am întîlnit. „Mai veniși?” – îl întreb. „Mai venii și eu pe-acasă – zise el – că am plecat de-o săptămîină”.

Această comunicare ia cîteodată forme de o vajnică materialitate, ca de pildă în următoarea „întîmplare”: „În noaptea după ce am luat colacii pentru pomană, fata mea, Camelia, a visat că era ceva așa în jos, ca un tub, și că minuia colacii și cu dreapta și cu stînga și-i dădea pe tubul ăla. Și acolo a auzit glasul lui tătuc, parcă l-ar fi văzut: „Camelia, tu ești, tată?” „Eu sînt” „Bine că mi-ai mai dat colaci, că nu mai aveam”. De fapt, ceea ce era cel mai fascinant, era această „continuitate” dintre lumi, firescul cotidianului prelungit în lumea de dincolo, totața „gorjenizare” a Răului creștin. Din acest punct de vedere, nu de exemplu am dus lipsă. Iată doar cîteva dintre ele:

„Murise un tînar de 28-30 de ani, care era

tîmplar. Mai tîrziu, l-a visat mama sa și i-a spus să-i dea de pomană unui alt prieten al său, tîmplar, un lucru ca să aibă el pe lumea cealaltă, să termine ce începuse pe pămînt, o ușă, niște ferestre” (G. O., Cetate).

„L-am visat că vine și i-a cerut nurorii bastonul, că-l doare piciorul. Dacă i-a fărîmat mașina piciorul, îi trebuie baston” (P. M., Huluba).

După ce i-a murit bărbatul, o femeie a visat că „acesta plînge și-o ceartă de ce i-a lăsat mustața, că el nu purta mustața” și să-i trimeată, în consecință, sculele de ras (M. B., Pociovaliște).

„L-am visat că vine aicea să mă ia la rost. «Păi da, un lucru n-am – zice – la post. N-am pat». «Păi – zic – tu unde dormi?» «Eu dorm într-un pat c-un învățător și c-o învățătoare». După un timp, la vreo trei-patru luni, cam așa, i-am făcut tot ce i-a trebuit: pat, cearceaf. Cum is paturile acuma. Nu mai vor să se culce în paturi de lemn, cum dormeam noi, bătrîni. Eu zic «uite !», dar nu-l primește (dacă e de lemn, n.n.). I-am dat patu', mi-am făcut cearceaf cu două perini ca să am, cite una pe jumătate de pat. Să fac așa cum zicea femeile: cu căpătii lung cit îi patu' ! Am cumpărat, mi-am făcut cearceaf cu dantele, cum trebuie, cum se poartă acum. Și l-am dat de pomană. I-am dat așa cum a cerut și l-am visat a treia sau a patra lună aici, în cameră, culcat în pat” (M. C., Pociovaliște).

Toate acestea și multe altele nu egalează însă în farmec imaginea bătrînelului care ne-a ieșit o dată în cale, radios, la un colț de uliță al unui sătuc aproape părăsit, fericit că are cui să dea de pomană „recamiauă” pe care tocmai o cumpărase pentru răposata sa soție. Ca să ne convingă să acceptăm, moșul nu mai pridideea să ne arate toate nebuniile pe care o să le facă el, „dincolo”, cu baba lui, în „minunăția asta de pat”.

Nimic din toate acestea la unghureni. Pomenile sînt cele „canonice”, respectate cu strictețe, firește, dar fără „creativitatea” debordantă a pămîntenilor. De asemenea, de regulă nu se practică „pomenile din timpul vieții”, pe care pămîntenii și le fac adesea singuri, pentru mai multă siguranță („Am visat că nu sînt îmbrăcată deloc. Și așa dacă am visat lucrul acesta, trebuie să-mi dau un rînd de haine ca să fiu îmbrăcată în viața veșnică” – mi-a explicat, o dată, o gorjancă.) Mai mult chiar, a-i visa pe morți este, la unghureni, mai degrabă un semn prost: mai multe unghurence ne-au relatat că, atunci cînd li s-a întîmplat să-și vizeze morții, au dat fuga la preot a doua zi, să le citească Sfîntu Maslu, și „au scăpat”.

Sărbători fericite ! Și gîndiți-vă, ce preferați să fiți, unghurean sau pămîntean? Oricum, și unii și alții sînt la fel de buni creștini !

Vintilă MIHĂILESCU

Telalii fără fruntarii

Puțin sclipici, nițică beteală...

Unul din cele mai propice locuri pentru publicitate la deodoranți este un metrou aglomerat. Au fost inspirați cei de la Lady Speed Stick, deodorant solid feminin, atunci cînd au hotărît să-și lipească anunțul pe plafonierele din vagoanele metropolitane. Cine privește imaginea iluminată în alb a reclamei poate avea impresia unei reflectări în oglindă a pușinilor metri pătrați dimprejur: multe femei încrîmenite, cu aceeași expresie obosită, care se țin de bară (ne putem închipui bărbății undeva jos, pe scaune, bucurîndu-se de egalitatea sexelor). Dar, la o examinare mai atentă, iluzia de oglindire dispăre. Din grupul de pasagere sassistise se desprinde net, chiar în mijloc, una care ține zimbitor, cu un gest demonstrativ, un baton de deodorant solid. Celelalte o privesc cu jînd și cu un soi de respect mutual. Atitudinea purtătoare de stick este oarecum hieratică, ca a sfinților de pe icoane cînd ne arată scripturile. Fiorul sacru, ce-i drept, lipsește. Doar retorica imaginii e ușor apologetică... Ce mai, e clar că nu veți întîlni pe nimeni stînd așa în metrou! Alături, în detaliu, imaginea batonului reluată întreit, pentru cele trei parfumuri diferite, ne explică și mai bine conceptul. Reprezentarea este naivă, excesiv retorică, accentuat funcțională. Oricît de lipsit ar fi de chef și de atenție, utilizatorul obișnuit al me-

troului nu are cum să-i neglijeze mesajul. Dar nici n-are cum să-și rețină un zimbet ironic sau, în cel mai rău caz, stîmjenit. Mult mai pe gustul bucureșteanului mediu ar fi fost poate o reclamă ca aceea (deja nostalgică) din anii '70 pentru săpunul Rexona, în care băiatul strimba din nas în apropierea subțoriilor fetei (care, evident, nu se spăla cu Rexona). Se știe doar că realismul e invenție burgheză...

Că veni vorba de băiat și fată: care româncă, în afara celei din spotul unuia din serviciile GSM cu cartelă, i se mai adresează prietenului cu „iubitule”? Aici nu mai avem de a face cu o naivitate justificată funcțional, ci cu o inabilitate de-a dreptul! Un spot care se vrea o felie de viață, și nu un decupaj metonimic al acesteia (precum scena din metrou), nu are cum să apeleze la versuri de operetă ca „iubitule, noi astă-seară, știi...” etc. Un fericit contrariu îl constituie popularul „mami” al lui Gyuri Pascu din spotul concurenței: apelativ ambiguu, cu care mulți români (cam oedipici, ce-i drept...) își alintă nevestele.

Dar senzația cea mai stîmjenitoare și-o procură unghiile nepermis de lungi ale fetei care-și linge toate cele zece degete după brînză topită. Parcă și vezi cum s-a strîns acolo, sub unghia de mare coană, dita bulz care – ihh! – tot nu se lasă supt... În vreun spot coregrafic din cele pentru parfumuri franțuzești, nu te surprinde să vezi, la manechinele cu rochii împănate și flori exotice în plete, acele lungi unghii false care taie aerul în gesturi grațioase. Dar astfel de fapte se doresc a fi personificări ale parfumului însuși, și nu vreo vecină de palier cu care ieși la picnic...

Florin DUMITRESCU

Cronica ideilor sociale

Adevărata moștenire

Societatea românească a fost răscolită în umanismul ei, acum o lună-două, cînd portăreii Primăriei au evacuat, dintr-un cartier de carton, cîteva familii care transformaseră mîrginimea săracă a Bucureștiului în ghetou. Oamenii care locuiau acolo, no-mazi care nu-și găsesc locul în societatea pe care-o visează de cînd au văzut Dallas-ul cu ochii catodici, au făcut scandal, au ieșit cu toporul să-și apere agoniseala culeasă, de cele mai multe ori, din groapa de la Glina. A existat chiar și un curent de opinie întru apărarea drepturilor acestor insurgenți care ocupaseră mai multe pogoane din teritoriul public cu bidonville-ul lor.

Ideea despre proprietate rămîne încă turbure pentru mulți. Această incoerență e un păcat original produs de guverne care și-au năimit clienții cu case, bunuri și privilegii fraudate în ani și cuprinse în adevărata moștenire imobiliară a comunismului. Guvernele post-comuniste, ca și antecesorii, au deschis peștera piraților și au împărțit prada după cum i-a tăiat capul. Mai ales prada din mîrginimea bogată a orașelor, din zonele rezidențiale.

De cîteva săptămîni, în mîrginimea rezidențială a Bucureștiului acționează un comando a cărui căpitanie aparține unuia dintre tovarășii de drum ai lui Ion Iliescu. Au fost prieteni buni între două tururi de scrutin, iar cînd asociația chiriașilor și-a conceput programul politic, primul drum a fost către sediul partidului, pe-atunci, de guvernămînt, să-și alieze proiectele de viitor. Iar sediul partidului de guvernămînt se afla, cum altfel?, într-o casă naționalizată. Și ce casă! Cu greu s-au despărțit, acum cîteva luni, foștii guvernanti de sediul lor care a redevenit casă de om. Iar sediul partidului chiriașilor s-a găsit și el, nu e nici o filosofie, tot într-o casă naționalizată. Cînd balanța electorală a inclinat pentru actuala putere, chiriașii s-au îndreptat cu repejune spre viitorul președinte, spunînd că ei, chiriașii, vor dreptate, și nu una juridică, pe care s-o întorcă din drum orice recurs, scrisoare către Helsinki sau grevă a foamei, ci una de nivel înalt, prezidențial. Cel puțin așa cum o înțeleg ei: proprietarii să primească o despăgubire simbolică, întrucît, dacă timp de atîta vreme nu s-au interesat de casa lor, atunci nici c-o merită; ei, chiriașii, să locuiască, în continuare, casele împrumutate de la istorie. Chiriașii insurgenți nu vîd în foștii proprietari mai mult decît niște strigoi, readuși în lumea noastră de valul istoriei, niște intrupări bestiale care au revenit, prin artificile biologiei genetice, la viață, niște morți vii. La acest palier al societății, al chiriașilor din casele naționalizate, funcționează o morală pe dos: oameni, de-altminteri de bun-simț, cetățeni onești, uneori luptîndu-se cu lipsurile vieții de zi cu zi, alteleori cu pensiile de ilegaliști, de funcționari ai securității sau ai partidului comunist, cînd vine vorba despre casa în care locuiesc fraudulos turbează. Parcă nici măcar foștii proprietari nu-și doresc proprietatea furată în urmă de atîta amar de vreme, la fel de intens precum apără chiriașii, trecînd peste legi, cumsecădenie sau demnitate, bunul furat. Această incandescentă iubire a unei identități trucate a dus la organizarea unor trupe de asalt care apără proprietatea, restituită prin lege, fostului proprietar. Nici o amenințare de nesupunere civică a foștilor opozanți nu s-a materializat. Nesupunerea parlamentară era legitimă și legală. Manifestațiile de protest s-au desfășurat în limitele fragile, călcate mereu cu scutieri, ale democrației, și nu au pus niciodată în pericol, cu adevărat, puterea de-atunci. Iar cînd păreau s-o facă, minia populară era manipulată cu meșteșug spre partea de putere care putea și trebuia să fie sacrificată. Iată, însă, că acum ne aflăm în fața unor gesturi clare de nesupunere – executorii judecătorești sînt oprîți să materializeze hotărîrile justiției. Poliția, prezență mută la aceste ciocniri, unele verbale, altele fizice, pretinde că a fost covîrșită de manifestații. Chiriașii amenință că-și dau foc în stradă sau că se spînzură în fața Guvernului dacă vor părăsi casele. Cu toții afirmă că s-au născut și au crescut în aceste case, că au îndreptat, pe ici-pe colo, gardul care se prăbușise, că au pus tablă pe casă și au vopsit lemnăria, că au ridicat două trei briie de zid prin casă și au mai făcut spațiu, să vină și vericul din Țîndărei, și finii din Calafat. Unii au tras gaze (de! pe vremea construcției nu erau conducte), alții au lărgit bucătăria și au mai spart de-o fereastră. Cum să nu te simți legat de o casă la care ai participat și tu, admirînd-o, locuînd-o? La urma-urmei, cine a mai restituit ceva în România, din prada comunistă de acum cîzeci de ani? Nu s-ar crea un precedent periculos? Și-apoi, foștii proprietari stau deja undeva prin Ferentari sau Dristor, ce le mai trebuie o nouă casă? Doar așa, ca să triumfe justiția și să piară lumea (lor)? Sîntem două milioane, afirmă chiriașii din casele naționalizate. Cum să cedăm în fața a 20 de mii? Așa continuă încă unul dintre căcutele războaie civile din România postcomunistă. Iar cei care se bucură încă de proprietatea furată, fără a-și pune problema să plătească măcar uzufructul acesteia, de uneori 50 de ani, sînt, oricum, mai elocvenți decît foștii proprietari care, așezați lejer în bun-simț și logică, încredători într-o dreptate care se produce de la sine, ca magnetismul sau ca moartea termică a universului, nu înțeleg că dreptatea, iată, nu lucrează o lume dezorientată, a cărei morală a fost naționalizată. Tocmai de aceea, opinia publică (cele 50 de procente plus unu dintre nepăsători) este de partea chiriașilor, apărînd una dintre ultimele redute ale totalitarismului, cea care le-a dat mereu sentimentul că sînt stăpîni (și nu sclavii) acestei lumi, fie ea și abulică. Și-acum, să fim sinceri, cine s-ar da bătut în fața unui adversar pe care-l consideră venit de pe lumea cealaltă, dintr-un trecut pe care l-ar vrea uitat definitiv?

Sorin ȘERB

Pagini realizate de Delia VERDEȘ

Joël DESGRIPPES

„Profesia noastră constă în știința manipulării simbolurilor...”

Fondator și președinte al grupului *Desgrippes et associés*, specializat în design. De la afișe, reînnoirea ambalajelor diferitelor produse, concepția delicatelor și sofisticatelor flacoane de parfum și pînă la „imaginea de marcă” a unor întreprinderi cum ar fi SNCF – Căile Ferate Franceze – sau grupul bancar Crédit Agricole, *Desgrippes et associés* a realizat performanțe remarcabile în domeniul designului, răsplătite cu mai multe premii OSCAR.

Domnule Joël Desgrippes, „Stilul Desgrippes” este deja foarte cunoscut în Franța – dumneavoastră ați desenat, printre altele, afișul pentru Jocurile Olimpice de Iarnă de la Albertville. Cum ați defini profesia de designer?

Joël Desgrippes: Designul este o profesie care regrupează meseriile așa-zisei „corporatii identitare”, altfel spus, tot ce are legătură cu reprezentarea grafică a unei mărci comerciale; ceea ce se cheamă „logotip” sau, pe scurt, *logo*. Este, de asemenea, inclusă expresia culturii unei întreprinderi prin intermediul imaginii ei identitare. Urmează apoi ceea ce noi numim „normalizarea identității”, adică gestionarea semnelor care desemnează toate aplicațiile respectivei identități. Și, în sfîrșit, sistemul de semne și simboluri legate de arhitectura comercială.

Dar logotipul nu este decît stindardul, ca să spunem așa, unei întreprinderi. În spatele acestui stindard se află producția. La nivelul producției și al produsului, designul regrupează tot ceea ce se numește *packaging*, prezentarea produselor și ambalarea lor. *Packaging*-ul reprezintă o piață foarte importantă în Franța și, bineînțeles, în lumea întreagă. De exemplu, toate produsele alimentare pe care le găsim într-un super-marché au trecut, înainte de a ajunge în magazin, prin mîinile designerilor. Totul este desenat, conceput, premeditat de ei. Există, desigur, și aspecte care presupun o specializare. În această situație se află produsele de parfumerie și cosmetică. Acesta este așadar domeniul *packaging* al designului care poate fi definit prin următoarea interogație: Ce înfățișare să dăm unui produs? Cum să-l prezentăm consumatorului?

Există apoi partea numită design industrial. Și aici întîlnim mobilierul care poate fi mobilierul sălilor de baie, telefonul, utilajele industriale, microfonul RFI la care vorbim. Totul este desenat de designer, nimic nu este lăsat la voia întîmplării. Designul este transformarea obiectului, după ce el a trecut de cercetători și de ingineri: el transformă produsul, dîndu-i o formă estetică, un aspect ergonomic. Partea de lucru a designerului trebuie să se înscrie în tendințele pieței, astfel încît produsul să se vîndă. Un lucru trebuie să fie foarte clar: și anume, designerul nu este un artist, el este un profesionist al creației și demersul lui este în întregime orientat către marcă și consumatori. Clientul nostru final nu este marca, ci consumatorul, pentru că el va cumpăra sau nu un produs. În timp ce demersul unui artist este prin excelență personal, un demers interior, intelectual, artistic. El creează ceva

nou, iar rodul acestei creații nu este criticabil în sine. Putem iubi sau nu acest produs artistic, el este purtătorul unui mesaj, dar nu se înscrie într-o logică de natură comercială. În timp ce noi, ca designeri, ne situăm întotdeauna în spatele mărcii.

De fapt, ați intrat deja pe teritoriul unei alte întrebări. Așa cum spuneți, designerul creează, dar creația lui este sortită efemerului și utilitarului. Considerați frustrantă această condiție?

Trebuie să vă spun că nu agreez cuvîntul efemer. Dimpotrivă, cuvîntul utilitar pe care l-ați folosit este cel just. Pentru că, de fapt, noi nu creăm lucruri efemere; noi răspundem unor necesități care se înscriu într-un timp dat. Unele produse pot avea o viață care să depășească mai multe decenii. Flaconul Parfumului no. 5 de Chanel a fost creat acum un secol și există încă. Alte produse corespund unui moment precis, unei necesități sau unei cereri de piață și ele pot, e adevărat, să aibă o viață de un an, doi sau trei ani. Deci, profesia noastră nu este un demers efemer, noi creăm obiecte care să fie imediat aruncate și care să fie concepute numai în funcție de modă. În spatele produselor noastre există masive investiții industriale, ca să putem vorbi de efemer.

Designul conferă obiectului o latură simbolică, menită să recupereze în ochii consumatorului uniformizarea tot mai marcată a obiectelor?

Totul este simbol în design. Culoarele sînt simbol, formele sînt simbol, sistemul tipografic este simbol, materiile sînt simbol, reflexele captate într-un obiect sînt și ele simbol. Totul este simbol și totul este evocator de sens. Este, deci, evident că profesia noastră constă în știința utilizării și manipulării simbolurilor. Oricare ar fi ele. Și prin intermediul acestor simboluri se emite un mesaj și se încearcă provocarea unor emoții. De aceea, profesia noastră poate fi considerată drept periculoasă, pentru că prin intermediul obiectelor pe care le creăm se poate induce o anume manipulare. De aceea, în această meserie este nevoie de onestitate și de o etică profesională. De ce poate fi periculos designul? Pentru că el dobîndește putere prin intermediul mesajului pe care îl difuzează. O situație oarecum similară cu aceea a publicității. Se impune de aceea ca normă absolută respectul consumatorului. Uniformizarea de care ați amintit este riscul real al profesiei noastre. Tot ce întreprindem este pentru a evita uniformizarea. Pariul nostru este să creăm produse care să se integreze unei mărci și care

să nu semene unele cu altele. Principala preocupare în meseria noastră este de a crea diferență.

În anii '70, designul era asociat ideologiei și era văzut de unii teoreticieni ca un aliat al capitalismului. Filosoful Jean Baudrillard vedea în design „o modalitate de actualizare a privilegiilor culturale ale clasei privilegiate”. Care este părerea dumneavoastră?

Eu nu cred că se poate spune că designul este făcut pentru clasele privilegiate. Este adevărat că printre produsele de care ne ocupăm există și produse de lux. Acestea, bineînțeles, sînt scumpe, relativ inabordabile, nu toată lumea are acces la ele. Dar există și o altă fațetă a acestei realități. Pentru că astăzi are loc o democratizare a produselor de lux. De exemplu, într-o linie de parfumerie există și articole la prețuri accesibile. Așadar, fiecare are dreptul la partea lui de vis, altfel spus, la accesul către o marcă de lux. Aș da ca exemplu marca Vuitton care produce poșete sau geți de voiaj ce se vînd cu 6.000 de franci și pe care, în consecință, foarte puțini își permit să le cumpere. Dar Vuitton a știut să creeze ceea ce se cheamă „mica marochinerie”, dînd tuturor, prin posibilitatea de a cumpăra un portmoneu, acces la imagină și mărcii Vuitton. Și asta e adevărat pentru orice marcă, e adevărat pentru Hermes, pentru Boucheron etc. Crearea unui parfum Boucheron este în fapt o democratizare a mărcii Boucheron. Pentru că în spatele acestei mărci este un mare bijutier, obișnuit să vîndă un colier cu două milioane de franci și nu un parfum cu două sute. Astăzi, publicul are acces la marca Boucheron grație unui parfum de două sute de franci. Nu cred că putem numi acest fenomen un demers elitist. A doua realitate importantă pe care vreau să o pun în evidență este că 70% din produsele noastre sînt create pentru marea distribuție, pentru un public larg. Marea piață pentru design este astăzi marea distribuție. Este, dacă vreți, iaurtul pe care toată lumea îl consumă, pachetul de făină, cutia de conservă. Toate acestea sînt concepute de designeri. Cred că profesia noastră s-a democratizat într-o măsură importantă.

Apariția designului este posibilă într-o etapă precisă a consumului. În ce etapă în care necesitățile de ordin primar sînt deja satisfăcute. Designul răspunde unei noi sensibilități sau unui alt tip de necesități?

Designul răspunde, după părerea mea, tuturor tipurilor de necesitate. Cînd desenăm, de exemplu, o nouă stație de benzină tip TOTAL sau

ESSO, designul desenează în același timp noțiunea de serviciu. Totul este conceput astfel încît consumatorul care sosește în fața unei pompe de benzină să aibă facilități de acces la obiectul interesului său care este pompa, să aibă o foarte bună vizualizare a prețurilor pe ecran, să găsească toate serviciile de care are nevoie în această împrejurare, cum ar fi hîrtia cu care să se ștergă pe mîini etc. Designul desenează chiar noțiunea de serviciu. Și țîn să subliniez acest fapt, pentru că el este adesea uitat. În general, se crede că designul este doar partea vizuală, aparența. Nu este deloc așa. Designul creează efectiv posibilitatea de integrare în societate, la modul general.

Spuneam că în țările subdezvoltate, unde necesitățile primare nu sînt asigurate, designul aproape că nu se justifică. De aceea, cred că designul răspunde unui alt tip de necesități și creează el însuși alte necesități. Cum ar fi, să spunem, cea estetică. Ce părere aveți?

Această întrebare ne situează în punctul sensibil al discuției. Este adevărat că se atribuie designul țărilor bogate și că în unele țări unde nu există produse de primă necesitate nu se justifică investiții în design. Iau ca exemplu China, unde am fost de curînd. Ar fi fără rost încercarea de a realiza un *packaging* pentru săpun, cîtă vreme săpunul se vînde în porții de zece grame. Ar fi aberant. Nu e mai puțin adevărat că, acolo unde există, designul are o componentă democratică. El poate permite accesul tuturor la bunurile de consum. Odată rezolvate problemele care țîn de marile grupuri industriale – de producție, de transport, de securitate și de igienă – intră în joc componenta design. Ea facilitează accesul consumatorilor, și nu numai la ambalajul-cadou, ci chiar la produse. În felul acesta, designul devine un element fundamental chiar și pentru țările subdezvoltate sau în curs de dezvoltare.

Ce viitor prevedeți designului?

Este o profesie aflată de douăzeci de ani în plină evoluție. Acum două decenii se vorbea foarte rar despre design. Existau celelalte profesii din domeniul comunicării, publicitatea, televiziunea, afișajul și presa. Astăzi, designul face parte integrantă din strategia clienților noștri. Vreau să spun că este primul vector de comunicare și de contact cu o marcă. Orice obiect uman, oricare ar fi el, de la automobil și pînă la, să zicem, laptele de consum zilnic, trece prin design și constituie pentru designer o relație cu marca. Designul este o profesie în plină evoluție. În acest moment, se știe, traversăm o perioadă dificilă, la nivel economic global, de aceea progresia cifrei de afaceri este de numai 5% anual. În timp ce, vreme de două decenii, am cunoscut în mod constant o progresie de 15-20% pe an. Designul face astăzi parte integrantă din strategia de comunicare a clienților noștri.

Vă mulțumesc.

Petre RĂILEANU

(Interviu difuzat de Radio France Internationale, Paris)

Redacția **DILEMA** ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 București
● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: fcr@algoritma.ro
● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poștale. Publicația se află la poziția 2106 în Catalogul publicațiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresați-vă redacției la dl. Marian Burtea. ● Pentru București se pot face abonamente și la TOTALPRESS, tel. 650.47.90 ● Abonamentele pentru străinătate și angajamentele de difuzare se pot încheia și la sediul redacției, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 \$ SUA sau monedă convertibilă în contul 46101001094013000-7 BRCE ● ISSN 1221-30-55

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ștefan Aug. DOINAȘ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEȘU
REDACȚIA: Magdalena BOIANGIU (red. șef adj.), Ilieș CÂMPEANU (secr. gen. de red.), Tita CHIPER, Radu COSAȘU, Bogdan GHIU, Andrei MANOLESCU, Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Alex. Leo ȘERBAN, Elena ȘTEFOI (red. șef), Mircea VASILESCU, Delia VERDEȘ
RESPONSABIL DE NUMĂR: Andrei PLEȘU
PREZENTARE GRAFICĂ ȘI SECRETARIAT: Dan STANCIU
CORECTURĂ: Gabriela MAȘEK, Nina PRUTEANU
REDACTARE COMPUTERIZATĂ: Ela PETRAȘCU
EDITARE TEXT: Vali CIOBANU, Delia DONEN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: ROMCARTEXIM, Bd. Ianu de Hunedoara nr. 58-60, sector 1, București.